

דף ט

תוכן

- א. טענת פתח פתוח במקום שיש דם
- ב. שויה אנפשיה כשיש לו תועלת בדיבור
- ג. גט יוצאי מלחמת בית דוד
- ד. אם ספק ספיקא מועיל להוציא ממון

(א) טענת פתח פתוח במקום שיש דם

- א. הגמ' מביאה בשם ר' אלעזר, שחתן שאומר 'פתח פתוח מצאתי' נאמן לאסור את כלתו עליו, משום שאם לא היו לה בתולים, ע"כ נבעלה, וחיישין שמא זינתה תחתיו, והרי אשת איש שזינתה אסורה לבעלה.
- ב. הראשונים העירו, דממה נפשך קשה, שאם נמצא דם בתולים, וא"כ מוכח דבתולה היתה, ואם ליכא דם בתולים, זוהי ראייה ברורה שלא היתה בתולה, וא"צ לסמוך על עדות החתן. וברש"י (ד"ה האומר) תירץ, דאיירי באופן שאין הדמים ראייה, וכגון שהכלה באה ממשפחה שאין להם דם בתולים, או שנאבדה המפה ולא ידוע אם היה עליה דם או לא.
- ג. בריטב"א (ד"ה ודוקא) דייק מדברי רש"י, שבאופן שהכלה באה ממשפחה שיש להם דמים, ונמצא דם על המפה, שאינה אסורה לחתן, משום שבודאי בתולה היתה, אע"פ שהחתן אומר שהוא מצא פתח פתוח, ולפי עדותו מוכח דבעולה היא.
- ד. בבית אהרן הקשה, אמאי מותרת בכה"ג, הלא דין שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא נאמר אפילו כנגד שני עדים, וא"כ אף אם נמצא דם בתולים, מ"מ היאך מועיל הוכחה זו להתירה, הרי לא עדיפא הוכחה משני עדים, ועוד, שבאמת דם בתולים אינו ראייה ברורה דבתולה היתה, שהרי יש מקום לתלות שמא דם צדדין הוא או דם מכה וכדומה.
- ה. ותירץ הבית אהרן, שאם נמצא דם בתולים, הרי זו הוכחה להחתן עצמו דלא מסתבר שדבריו נכונים, וא"כ יתכן שהוא עצמו טעה במה שחשב שמצא פתח פתוח, ונתברר **שעצם עדותו אינה עדות ברורה**. וכן ביאר הריטב"א (שם בת"י השני), דהטעם דלא אמרינן בכה"ג שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא, משום דאמרינן דלא הוה קים ליה להחתן בפתח פתוח.

(ב) שויה אנפשיה כשיש לו תועלת בדיבור

- א. הגמ' מביאה בשם ר' אלעזר, שחתן שאומר 'פתח פתוח מצאתי' נאמן לאוסרה עליו. אך לא הזכיר ר' אלעזר דין הכתובה. דהנה יש שתי נפק"מ לדינא במה שטוען החתן שכלתו היתה בעולה, א. חשש איסור, שיש לחוש שמא זינתה תחתיו, ב. הפסד כתובה, שאשה שזינתה מפסדת כתובתה.
- ב. ולכא"ו יש לדייק מדברי ר' אלעזר, שהחתן נאמן רק לגבי איסור, משום שויה אנפשיה, אבל לא לגבי הכתובה, משום שלגבי ממון אין לו נאמנות. וכ"כ רש"י (ד"ה נאמן), דלא מהימן הבעל להפסידה כתובתה. וכנראה ראייתו היא מלשונו של ר' אלעזר, וכמו שנתבאר, שהזכיר רק חשש איסור ולא הפסד הכתובה.
- ג. אולם בתוס' לקמן (ט: ד"ה נאמן) כתב, דאפשר שר' אלעזר סובר שהבעל נאמן גם לגבי הפסד הכתובה, והטעם שהזכיר החשש איסור ולא הפסד הכתובה הוא, משום שמה שנאמן לגבי איסור הוא יותר מחודש. דהיה אפשר לומר, דבשלמא לגבי ממון הבעל נאמן, משום שאנו דנין על הוצאת ממונו, והרי יש להבעל חזקת ממון, משא"כ לגבי איסור שאין להבעל חזקת ממון, בזה י"ל דלא מהימן, קמ"ל.
- ד. והקשו האחרונים, א"כ שמדברי ר' אלעזר ליכא ראייה דס"ל שהבעל אינו נאמן לגבי הכתובה, א"כ היאך ידע רש"י דס"ל לר' אלעזר שאין הבעל נאמן על הכתובה.
- ה. בשו"ת חתם סופר (אהע"ז ח"א סי' קלא אות ב) תירץ, דס"ל לרש"י, שאם הבעל נאמן על הכתובה, א"כ הרי יש להבעל תועלת במה שאומר שבעולה היתה, ואם נימא דאמרי' שויה אנפשיה גם כשיש לו תועלת, א"כ זהו חידוש גדול, ומה מקשה הגמ' 'מאי קמ"ל', הלא שפיר קמ"ל חידוש הנ"ל. לכך ס"ל לרש"י, דע"כ סובר ר' אלעזר דהבעל נאמן רק לגבי איסור ולא לגבי הכתובה, וממילא אין תועלת לו במה שאומר שהיא בעולה.

ג) גט יוצאי מלחמת בית דוד

- א. הגמ' מקשה, אמאי לא נאסרה בת שבע על דוד המלך, כיון שבא עליה בזמן שהיתה עדיין נשואה לאוריה, והרי אשת איש שזינתה אסורה לבעלה וגם לבעלה. ומתרת (בתי השני), שבזמן דוד המלך כל היוצא למלחמה היה כותב גט לאשתו קודם שיצא, ונמצא שבת שבע היתה מגורשת בשעה שבא עליה דוד.
- ב. ופירש"י (ד"ה גט), שהמנהג היה ליתן את הגט על תנאי שאם לבסוף ימות במלחמה, שיחול הגט למפרע מיום נתינתו, וכיון שלבסוף מת אוריה במלחמה, הרי נמצא למפרע שבת שבע לא היתה אשת איש בזמן שבא עליה דוד. [וכתבו התוס' (ד"ה כל), דמש"כ רש"י שהתנאי היה 'אם ימות', לאו דוקא, אלא ר"ל אם לא יחזור מן המלחמה, ואפילו מחמת שביה].
- ג. והעירו האחרונים, למה לא פירש רש"י כפשוטו, שנתנו גט גמור לנשותיהם, כדי שיחולו מיד בשעת הנתינה. וכן היא באמת דעת ר"ת (תוס' שם). ותירץ ההפלאה, דרש"י סובר דא"א לומר כן, שהרי מצינו בקרא, שכשחזר אוריה באמצע המלחמה, אמר לו דוד שישוב לביתו ולאשתו, ומבואר שעדיין לא היתה בת שבע מגורשת ממנו.
- ד. בתוס' (שם) הקשו על רש"י, אם הגט היה על תנאי שימות אוריה במלחמה [או שלא יחזור מחמת שביה], היאך בא דוד על בת שבע, ומדוע לא חשש דילמא לבסוף יחזור אוריה מן המלחמה והגט יהיה בטל.
- ה. הבית יעקב תירץ, שהתנאי היה, שיחול הגט אם לא יחזור האיש בזמן קבוע בסוף המלחמה, ודוד המלך היה יודע שבידו לעכב את אוריה ולא ליתן לו רשות לחזור לביתו באותו זמן קבוע, ולכך סמך שלבסוף יחול הגט, ותהיה בת שבע מגורשת למפרע משעת נתינת הגט.

ד) אם ספק ספיקא מועיל להוציא ממון

- א. הגמ' מביאה ראי' לשיטת ר' אלעזר, דחתן שאומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו, מהא דאיתא במתני' בריש פירקין, שתקנו חכמים שבתולה תינשא ביום ד', כדי שיוכל החתן לבא מיד למחר לב"ד [שיושבים ביום ה'] להעיד בפניהם שמצא פתח פתוח, וע"כ תכלית העדות היא כדי לאוסרה עליו, שהרי אם התכלית היא כדי להפסידה כתובתה, מאי איכפת לן אם יתקורר דעתו ולא יבא.
- ב. ומשמע מדברי הגמ', שאם אירע שהחתן בא לב"ד להעיד שמצא פתח פתוח כדי להפסידה כתובתה, הרי הוא נאמן בכך, אלא שהוכיחה הגמ' שע"כ אין זו התכלית במה שאנו רוצים שיבא לב"ד. וכן דייקו התוס' (ד"ה אי).
- ג. והקשו התוס', אמאי נאמן הבעל להפסידה כתובתה, הלא יש כאן ספק ספיקא שלא להפסיד הכתובה, ספק א' - אם הבעל הוא בקי או לא, ספק ב' - אם זינתה ברצון או באונס, שהרי אשת איש שזינתה באונס אינה נפסדת כתובתה. ועיי"ש בתוס' מה שתירץ על זה.
- ד. הפני יהושע הקשה על התוס', שמתוך קושייתם מבואר שנקטו, שספק ספיקא מועיל להוציא ממון, וזה תמוה, דמהו הכח בספק ספיקא להוציא ממון, הלא דעת התוס' היא שהטעם להתיר ספק ספיקא באיסורים הוא משום רוב, שרוב הצדדים הם להקל, [עיי"ש בפנ"ש שהוכיח שכך היא דעת התוס'], והרי אין הולכים בממון אחר הרוב.
- ה. השב שמעתתא (שער א פכ"ד) ביאר, שבאמת בשאר דיני ממון אין להוציא ממון על ידי ספק ספיקא, ודוקא לגבי כתובה מועיל ספק ספיקא להוציא ממון, משום שכתובת אשה היא כמו מעשה ב"ד, ונחשב כאילו האשה היא שמוחזקת בממון הכתובה, ומה שאנו מוציאים ממון מהבעל כדי לשלם כתובת אשתו אין זה נחשבת כהוצאת ממון כלל.

דף ט

ביסוד הדין דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא

גמרא:

מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה
קדשתיך והיא אומרת לא קדשתי היא
מותרת בקרוביו והוא אסור בקרובותיה
וכו'

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה בשם ר' אלעזר, שחתן שאומר 'פתח פתוח מצאתי', נאמן לאסור את כלתו עליו, והקשה הגמ', דזהו דבר פשוט שיכול הבעל לאוסרה עליו, שכבר מצינו במשנה בקידושין, שהאומר לאשה קדשתיך, והיא אומרת לא קדשתי, הדין הוא, שאע"פ שהיא מותרת בקרוביו, משום שאין לו נאמנות לאסור אותה בקרוביו, מ"מ הוא אסור בקרובותיה. והטעם מבואר ברש"י, משום 'שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו'.

ומושג זה צריך ביאור, היאך יכול אדם לאסור על עצמו דבר שכפי דעת ב"ד הוא באמת היתר גמור. וכבר כתב החתם סופר על זה, 'ובאמת צריך חקירת חכם, מאין פשוט לחז"ל הך שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, מן התורה מנא לן, וחפשתי ולא מצאתי, וצריך עיון'.

וגדולי האחרונים האריכו לפלפל בענין זה, ומדבריהם יוצא לנו שלשה מהלכים בביאור דין שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא: א. שהוא מדין נאמנות, שיש לו לאדם נאמנות מיוחדת כלפי עצמו. ב. שהוא הנהגה של איסור, שכיון שכפי דעתו יש כאן איסור גמור, חייב לנהוג בו איסור. ג. שהוא כמו נדר, וכאילו קיבל על עצמו איסור חדש.

תמצית מראי מקומות

מהלך א. נאמנות

א. **שו"ת נודע ביהודה** אהע"ז מהדו"ת סי' כג

ביאר יסוד הדין דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, שהוא משום שיש לו לאדם נאמנות חזקה לגבי עצמו. [ובשו"ת מהר"ם מינץ (סי' כו) כתב על דברי הנוב"י, שכבר נשמע מהלך זה בשם הרבה אחרונים].

ב. **קצות החשן** סי' לד ס"ק ד

כתב כדרכו של הנודע ביהודה, דשויא אנפשיה הוא מדין נאמנות, והוסיף, שהמקור לנאמנות זו הוא ממה שמצינו בדיני ממון, דהודאת בעל דין היא כמאה עדים, וכמו שאדם נאמן על עצמו לגבי ממון, כמו כן נאמן על עצמו לגבי איסורים.

ג. **אמרי בינה** הל' עדות סי' ב

כתב גם כן דשויא אנפשיה הוא מדין דיני ממון, שהרי איסורא מממונא לא ילפינן, אלא כתב, דנאמנות זו נלמדת מהא דמצינו שיש לו לאדם נאמנות לחייב את עצמו בקרבן [ואפילו כנגד עדים].

מהלך ב. הנהגת איסור

ד. **תרומת הכרי** סי' א

ביאר יסוד הדין דשויא אנפשיה בדרך אחר, והוא, שאם יאמר אדם שדבר זה אסור, הרי הוא עצמו חייב לנהוג כאילו הוא אסור, כיון שלפי דעתו יש כאן איסור גמור, אע"פ שב"ד אינו מאמין שהאמת הוא כפי מה שהוא מעיד.

ה. **ביאור הגריפ"פ להרס"ג** לאוין רעו - רעז

ביאר דין שויא אנפשיה כעין דברי התרומת הכרי, והוסיף, שדין זה נלמד מהא דכתיב 'אשה הפרם וה' יסלח לה', שביאר הספרי, שהכתוב מיירי באשה שקיבלה על עצמה נזירות, ושמע הבעל והפר את הנזירות, אך האשה לא שמעה מה שעשה בעלה, ושתתה יין, שהדין הוא, שהיא

צריכה כפרה, אע"פ שבאמת לא היתה נזירה בשעת שתיית היין, וטעם הדבר הוא, משום שמ"מ באותה שעה היא עצמה חשבה שהיא היתה נזירה, ולפיכך היא היתה מחוייבת לנהוג איסורי נזירות, אע"פ שבאמת לא היתה נזירה.

וכתב, שיש ללמוד מכאן לשאר איסורים, שאם יאמר אדם שדבר זה אסור, אע"פ שאינו נאמן לומר כן, מ"מ הוא עצמו חייב לנהוג כאילו הוא אסור.

מהלך ג. נדר

ו. **שער המלך** הל' אישות פ"ט הט"ו

הביא בשם כמה אחרונים דרך חדש בביאור דין שויא אנפשיה, שהוא מדין נדר, וכנדרי איסור, שנחשב כאילו הוא קיבל על עצמו שדבר מותר זה יהיה אצלו כדבר האסור.

אך כתב, שע"כ אין איסור זה כנדריים לגמרי, שהרי א"א להתירו ע"י התרת נדריים, וצ"ל שהחמירו בו חכמים יותר משאר נדריים.

ז. **שו"ת חת"ס** אהע"ז סי' קא

הביא דברי השער המלך, אך ביאר הענין באופן אחר קצת, דשויא אנפשיה אינו דומה לנדרי איסור, אלא דומה לנדרי מצוה, וכמי שקיבל על עצמו לקיים איזה מצוה [כגון ליתן סכום מסויים לצדקה], שכיון שאדם זה חושב שאשה זו אסורה לו, הרי זה נחשב כאילו קיבל על עצמו שתהא אסורה לו כאחת מהעריות שבתורה.

והוסיף, שהטעם שא"א להתיר נדר זה הוא, משום שהוא קיבל על עצמו איסור זה כאילו הוא נכלל בשבועת הר סיני, שאין לזה היתר.

ספק זונה קיימא, וא"כ אם איתא לשיטת הר"א אין עליה שום איסור ולמה הוצרך לאוקמי באומרת צרי לי, ודי לאוקמי כשנשאלת לאחד מעדיה. אני תמה, והלא אני ביארתי דהר"א קאי דוקא ללישנא בתרא דרבה ביצמות דף נ"ו ע"ב, דבעלה לוקה עליה משום טומאה ולא משום זונה כמצואר בחיבורי [קמא] סימן ע', וא"כ למה לא נימא דלהכי מוקי לה בצרי לי, שרצה לאוקמי שיהיה שפיר בין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא.

רמ"ש מעלתו דדוחק לאוקמי אליבא דלישנא קמא. אני יודע מה הוא שם, וכי אנו אומרים דאחא רק ללישנא קמא, אנו אומרים דרצה לאוקמי שיהיה נכון לשתי הלשונויות להכי מוקי באומרת צרי. ועוד בלא"ה לא קשה מידי לפמ"ש התוס' בטוטה ר"פ כס"ו ע"ב ד"ה כס"ו] שם הירושלמי, דאם הבעל מויד אף שהיא שוגגת או אנוסה ומותרת לבעלה ישראל, מ"מ אסורה לבעל, ומשמע שכן התורה אסורה לו, וכן מוכח מדברי הבית שמואל סימן י"א סק"ג, מדהוכרח לומר דהירושלמי ס"ל כתירוק בתרא דריש כתובות ט"ו ע"ב], דבת שבע היתה מותרת לדוד מטעם גט כריתות, ואי סלקא דעתך דהירושלמי סובר שאסורה לבעל רק מדרבנן, א"כ בלא"ה ליכא קושיא מנת שבע דאכתי לא גזרו חכמים, אלא ודאי דלפי הירושלמי אסורה מן התורה. ומעתה אם לא היתה אומרת צרי, והיא עלמה מסופקת שמה העד משקר, ואם העד משקר א"כ הוא מויד ואסורה לו מן התורה, ואיסור זה לא שייך לאיסורי כהונה שזה שיהיה בישראל וצבאים, וא"כ אף שאינה נאסרת על הבעל שהיא היתה אנוסה שהרי העידו צ' עדים שמת, מ"מ עכשיו שבאו שנים והכחישום ואמרו שהבעל לא מת רק אחר שנשאה זה העד, א"כ למפרע אם האמת עם האחרונים בזדון נשאה העד ונאסרה עליו, ובאיסור השואה בכל כי היכי דהוא מוזהר עליה היא מוזהרת עליו, א"כ פשיטא שאסור לה להיות עמו מספק איסור, ולכך הוכרח לאוקמי באומרת ג"כ צרי לי¹⁰¹.

מוזהרת לכהן אלא היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת, היינו היכא דהוא מוזהר צפרשת כהנים דשם גם היא מוזהרת כדכתיב לא יקחו¹⁰¹.

ומה שרצה לחדש, דמה דאמרינן שויתא נפשה חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר וקונס. הנה צמחילה מכבודו, ראיתיו מתוך פלפולו שהוא גבר בגוברין בחריפות ובקיאות גם בשכל אם וישר,

מה ראה לטעות זה¹⁰², ואם כי ראה הדבר צפונות מהרי"ט [ח"צ אה"ע סי' א' ד"ה ולא], וכי מהרי"ט אמרו, הלא מביאו רק בלשון ואין לומר ודחאו, ובאמת צלי שום דחיה אין הדבר מתקבל, ואיזה נדר ואיזה לשון שבעה או קונס יש כאן, או צמח מתפסים, ולדבריו אם יאמר אחד ציוס שני צפנת שהיום שנת, יהא אסור במלאכה מטעם נדר, ואם כדבריו אין אמר ר"ע לרי יהושע שילך אלל ר"ג ציוס הכיפורים שחל להיות צפונות [ר"ה כ"ה ע"א], ולמה לא נימא דר' יהושע שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מטעם נדר*¹⁰³, אלא ודאי כל זה שטות, ומה דאמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא מטעם דאדם נאמן על עצמו.

ומה שהקשה חינוח היכא דאין שני עדים מכחישים אותו. גם זה שטות, ואדם נאמן על עצמו יותר משני עדים, ולכך בדבר שאי אפשר כגון שאומר על יוס חול שהוא שנת או יוה"כ, לא אמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא.

כל זה ראיתי לפוס ריהטא צמחילה קונטרס שלו, ויתר מזה לא ראיתי כלל כי ראיתיו יורד לעומק בחריפות וגם בצקיאות רב, ואני עמוס התללות וצפרט צימים נוראים הללו, לכן לא יכולתי ליקח פנאי, וגם זה שעיינתי היה עלי לקורא, רק שראיתיו מתוך קונטרסו שהוא גבר בכלל וראוי לתבטו ציומר לקחתי מעט פנאי, והיה זה שלום.

כנפשו ונפש הד"ש

¹⁰¹ הג"ה מכן המחבר מכת"י * מרבי יהושע עצמו אין להביא ראיה דאין הלך רבי יהושע ביום הכיפורים שחל בחשבונו כדאיתא במשנה במס' ראש השנה דף כ"ה ע"א, ריש לדחות ולומר דר' יהושע לא ידע מהאי דרשה שאמר לו ר' עקיבא אתם אפילו שוגגין ואפילו מזידין, וא"כ מה דמשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא היה נדר כטעות ולא היה נדר כדאיתא בש"ע יו"ד סי' רל"ב סעיף י'. אבל מר' עקיבא שפיר חוכיח אאמ"ו הגאון המחבר זצ"ל, דאין אמר ר' עקיבא לר' יהושע שילך לרבן גמליאל ביום הכיפורים שחל בחשבונו, דשם גם ר' יהושע ידע מהאי דרשה דאתם אפילו מזידין ואפילו הכי החמיר על עצמו לשמור גם יוה"כ שחל בחשבונו, ואף שרכן גמליאל הנשיא היה בידו לקבוע המועדים כרצונו, מ"מ חשש ר' יהושע לשמור גם האי יומא שהוא יוה"כ לפי חשבון האמיתי, וא"כ שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא והוי נדר, ואין אמר לו ר' עקיבא שילך לעבור על נדרו מזה שפיר מוכח דלא משויה חתיכה דאיסורא כמו נדר, אלא הטעם דשויה אנפשיה חד"א היא משום שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים ודו"ק. ועיין שם בס"י רל"ב בט"ז ס"ק ט"ו. ולדעת הט"ז שאם נדר בסתם אף שדעתו היה מטעם שהיה סבור שהוא אסור אפילו הכי צריך לקיים נדרו, בלאו הכי ינחא ודו"ק.

חושן משפט סימן לד

מא

קצות החושן

(ד) שבר להעיד פסול מדרבנן או מן החורה. והביאו למסקנה שהספק האחר שנתקף עליו, נוגע לפסול למשקר בשביל הנאמן, אם כן נוטל שכר להעיד נמי פסול מן החורה

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

קצות החושן

עדי, וכלי אדם עדי לאו כלום הוא וכמו שכתב בשו"ע סימן מ' וסיף א', ובמורה נבוכים י"א אשכחן נלקחן סימן פ"א סיף ח' לחפלו בלא אדם עדי [ח"ב], והיכא דלא טען לא טענין ליה הסתמא וחיוב לשלם

מטען ונטען ה"ח וטור ושו"ע סימן פ"א [טור סיף ה' ושו"ע סיף ג']. ועוד, דאמרינן גריס פ"ק דמלועא ג' ע"ב, לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, ומה פיו שאינו מחייב ממון מחייבו שבועה, ופריך, ופיו אינו מחייבו ממון, והא הודאת בעל דין כמאה עדים, אלא מה לפיו שאינו מחייבו קנס, ופריך, מה לפיו שאינו בהכחשה ובהנחה האומר בעדים שישן בהכחשה ובהנחה, ואי נמיא טעמא דפיו משום מחנה וחיוב, אי"כ איך שייך ביה הכחשה והנחה, והא ודאי במחנה מלי יחויב, ומאי אולמיה דפיו יותר מעדים, והא לענין נאמנות אדרבה עדים נאמנין יותר מפיו. ועיין בנמוקי יוסף שם

בפ"ק דמלועא ג' ע"א ספרי הרי"ן ח"ג, מהא שמעינן דמי שהודה בנית דין וחזר ואמר חזקתי, אע"פ שעדים מעידים כדבריו, אין משגיחין בו, דהא הא ודאי ביה"ג עסקינן, דאי בעמד בדיבוריה, מאי אולמיה דפיו, מחנה הוא דקא יחויב ליה וכו', ע"ש. וא"כ גם אלו נאמר אם הוא בתורת מחנה וחיוב, מאי אולמיה דפיו נגד עדים, כיון דלאינו אלא מטעם מחנה אכל לא בתורת נאמנות. ועוד, ומכרע הוא

הדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואילו היה כופר בכל בפני ב"ד אלא שאומר אף על פי כן אני מחייב עצמי בפניכם בחמשים זה, ודאי אין זוה חיוב שבועה, ועיקר חיוב שבועה במודה במקצת משום הרהור במקצת התביעה, ומשום הכי הטיילה התורה השבועה על השאלה, אכל אי נמיא דלאינו נאמן כלל אלא מתורת חיוב חדש, אין זוה דין מודה במקצת, חס ברור.

ו"כ נראה דהא דנאמן אדם על עצמו אע"פ שהוא קרוב אל עצמו, היינו משום דכן גזירת הכתוב שיהא אדם נאמן על עצמו בכל הפסולין שיש בו, וכבר האיר עינינו מאור העולם רש"י בקדושין פרק האומר דף ס"ה [ע"ב] (שם) הודאת בעל דין כמאה עדים, ז"ל רש"י וד"ה הודאתו. דלחייב ושמות כ"ב ח"ז אשר יאמר כי הוא זה, הרי שסמך על מקצת הודאתו, ע"כ. וא"כ כי היכי דהאמינה התורה שני עדים על אחרים, כן האמינה התורה לכל אדם על עצמו אע"פ שהוא קרוב לעצמו, דקרוב לא פסקה התורה אלא על אחרים, אכל על עצמו נאמן, משא"כ לזכות דבא להעיד על אחרים, משום הכי אינו נאמן. ובש"ך ריש סימן ל"ו [סק"א] נחמנו גם כן בדבר הזה כנעמא דאדם נאמן על עצמו לחוב, ח"ל, דהיכא דיש לו הנאה ומקרי נוגע, חשיב כקרוב, אכל היכא דמעיד לחוב, לאו נוגע הוא ולא חשיב כקרוב, ע"ש. ולא אדע על מה נחמנו בפסול קרוב יותר משאר פסולי עדות, דהא הכי דאינו קרוב לחוב, מכל מקום אינו אלא עד אחד, והחורה אמרה [דברים י"ט ט"ו] על פי שני עדים יקום דבר. ועוד, עבד ושפחה וגזלן נמי הודאת בעל דין כמאה עדים. אלא עיקר הטעם הוא כמו שכתבתי

עם הארץ קודם שתהיה לו חזקה זו או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצוות ובדרך ארץ הרי זה הדייט ועתיד ליתן את הדין שהרי מאבד ממונו של ישראל על פי רשעים.

ל"ח "הבוזיים פסולים לעדות מדבריהם והם האנשים שהולכים ואוכלים בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכים ערוזים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו שאין מקפידים על הבושת שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר ומכלל אלו המקבלים צדקה מהגויים בפרהסיא אף על פי שאפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם הורששים כל אלו פסולים מדבריהם.

הגה ב"כ מי (כ"ל) שנוטל (ד) שכר להעיד עדותו בטל כמו הנוטל שכר לדון כמו שכתב לעיל סימן ט' סעיף ה' וזוהי נריס הכרה אלא הדין והעדוה בטל מעצמו ואם החזיר הממון דינו "ועדותיו קיימים שאין זה קשאר פסולים שזריכין הכרה והסובה אלא קנס

עיונים ומקורות כד. טור סעיף ל' גס המגיס פ"א מערות ה"ה, כה. כ"ן טור פרק האיש מקדש כ"ג ע"א ספרי הרי"ן, ד"מ סימן ט' סעיף ו' ע"י. כ"ו. דמכ"ן קדושו יח ע"ב ד"ה הא דתנו. ד"מ סס. כו. סס ברמב"ן ד"מ.

הדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואילו היה כופר בכל בפני ב"ד אלא שאומר אף על פי כן אני מחייב עצמי בפניכם בחמשים זה, ודאי אין זוה חיוב שבועה, ועיקר חיוב שבועה במודה במקצת משום הרהור במקצת התביעה, ומשום הכי הטיילה התורה השבועה על השאלה, אכל אי נמיא דלאינו נאמן כלל אלא מתורת חיוב חדש, אין זוה דין מודה במקצת, חס ברור.

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

פסול נוגע
חיה חשוד
או חשוד
קרב

נתיבות המשפט

משפט הבהנים - חידושים

(כ"ל) שגושה שבר להעיד, כי כל המצוות צריכין להיות בחנם. [סמ"ע ספ"ק]. ועיין ביאורים סק"י דדוקא כשנוטל משני צדדין, אבל כשנוטל רק מצד אחד פסול מטעם נוגע. ואפילו החזיר השכר אחר שהעיד, פסול, משא"כ כשנוטל משני צדדין, כשר כשהחזיר השכר, כמו שמשנים בהג"ה. ואפילו נוטל משני

סוגיית הדרף

מב

חושן משפט סימן לד

קצות החושן

קצות החושן

דהמורה לא פסקה אלו הפסולים [אלא על אחרים], אבל על עצמו האמנתו חורה ונתנה לו נאמנות כמאה עדים, וילפינן לה מדכתיב כי הוא זה וכמו שכחב רש"י, וזה הוא ברירא דהך מילתא.

ומקצת שכתבו גם בדיון שוא אנפשיה חמיכה דאיסורא דהוא גם כן מתורת נדר. אבל ראינו במוהרי"ט חלק ב' אנה"ט סימן א' שדחה דבר זה, וכתב דאם היה מתורת נדר הו' מהני ביה שאלה, ע"ש. ולפי דרכינו, גם בדיון שוא אנפשיה חמיכה דאיסורא הוא מדין נאמנות, דכיון דהאמינה המורה לכל אדם על עצמו, אי"כ בין קנקוהו חכמים שיחנעלו מעשיו כל זמן שנוטל שטר. והכל זה בעדים שכבר ראו המעשה ומחוייבים להעיד כמו שאדם מחוייב לדון בין אדם לחבירו. והכל מי שאינו מחוייב להעיד [ונוטל שטר ליתך ולראות הענין שיהיה עד מותר. לדין שכן כבר ונא הנעל הדיון ליתן לו מחנה על שהיך בזכותו אסור לו לקבלו. והכל מה שאדם מעיד [אי] לסיבה יסורין ויראה אין בו ממש.

שוא אנפשיה חמיכה דאיסורא משום נדר ואמנות

יט זכגוי ועבד פסולים לעדות.

כ (כג) השונא לחבירו ואמר לו בפני רבים [ב] אלך ואמסור ממונך פסול לעדות (והפילו מחל לו הנמסר פסול עד שישוב בתשובה).

כא ז"ממזר ופצוע דכא וכרות שפכה וערל שמתו אחיו ז"מחמת מילה כשרים לעדות.

כב המוסרים והאפיקורסים והמומרים פחותים מהגוים ופסולים לעדות.

(ג) [ג] (כג) משומד שחזר בו וקבל עליו תשובה כשר מיד אף על פי שלא עשה עדיין.

עיונים ומקורות. כח. כ"י סימן כ"ח מהודש ב' בשם רש"י ח"ב סי' י"א. ד"מ סימן ט' ספי"ט. כ"ט. ס"ל. ל. כן משמע באשרי פסק זה נזכר במהדרי"ט סי' י"א. לא. מהרי"ק שו"ט סי' י"א. ד"מ סימן א' ספי"ט ח"ב. לב. טור בסימן ל"ה ספי"ט ח"ב. לג. הגהות אשרי"י פסק זה נזכר במהדרי"ט סי' י"ב. והכל טו בשו"ט שבסוף הספר ד"ה במסכת עדות. ד"מ ל"ב. ל"ד. ש"ן זכ"י מהודש ב' א"כ בשם מלאכי כבוד השו"ט מהרי"י וי"ל סימן קמ"ז ומהרי"י הנשנים סי' כ"ג מערות ה"ד, וכן משמע באשרי פסק זה נזכר במהדרי"ט סי' י"א. ד"מ ל"ב. ל"ד. ח"מ פסק הפוסל ב"ק פ"ח ע"א ד"ה אלא. ד"מ ל"ב. לו. הגהות אשרי"י סי' כ"ג ד"מ י"ט. ד"מ ל"ב. לו. מהרי"ק שו"ט פ"ה. ד"מ ל"ב.

נתיבות המשפט

משפט האורים - ביאורים

משפט הכהנים - חידושים

[א] ונוטל שטר דייך ולראות וכו'. עיין ש"ך סקי"ח שכתב. ועיין באבן העזר סימן ק"ל סקי"ח כ"א וכו'. ורומז, דשם פסק דעדי הגט לא יעלו יותר משכר בטלה, והרמ"א החיר שם מטעמים אחרים. ולפענ"ד נראה לישב, דהנה הא דמותך ליקח שכר ליתך ולראות ושיהיה עד, נראה דאילו מותר רק בנוטל שכר משני הנעלי דייים נראה, דמדיה מיירי כל הסקי"ח, כמו שכתב הגט פשוט באבן העזר סימן ק"ב [וסקי"ט] דנוטל מזד אחד אחר שראו המעשה שיעיד, אפילו פירש שנותן לו השכר בין שיעיד לו לזכות בין לחובה, מכל מקום הוא תלוי בפלוגתא שהכיר הממזר [ולקמן] בסיון ק"מ סקי"ח ט', דלמאן דפוסל ההם משום ההנאה שמתחיר לו שלא יפסיד, מכל שכן שפסול מטעם דמיחשיב נוגע שמקבל שכר מהש"ך ואין צריך לטעם קנס, וגם כל שהוא פסול מטעם נוגע, אפילו החזיר השכר אחר שהעיד פסול כמבואר בסיון ל"ג סקי"ח י"ב בהג"ה, משא"כ כשאילו פסול רק מטעם קנס, מהני כשהחזיר השכר אפילו לא העיד ממנו כמבואר כאן. ועוד נראה, דאפילו למאן דמכשיר בסיון ק"מ, פוסל הכא מטעם נוגע, דשם מחוייב המשכיר להחזיר אף אם לא יעיד, וכמו שכתב בחומים סימן קכ"א סקי"ח ע"ש, משא"כ הכא.

מילה שטר עדות

זמא שהקשה הגט פשוט דהא מכל מקום הו' נוגע דאימא דאילו יודע להעיד כלל, וכשיאמר שאינו יודע יטכרך להחזיר השכר, ומוכרח להעיד פטור או טוב לאחד כפי שגראה בעיניו. נראה דלא קשה, כיון ששני הנעלי דייים מודים שהעד היה אלל המעשה, לא חיישינן בשכחה בזמן קרוב שאינו ראוי לשכחה כמו שכתב הש"ך בק"ק ח' ע"ש, וא"כ כסופר כשנוטל שכר ליתך ולראות להיות עד, הו' נוגע כשנוטל אחר כך כשנוטל מזד אחד, דהא נטל ממנו שכר ונהנה ממנו שיהיה עד. וכן כשנוטל משני צדדים והוא אחר זמן רחוק, פסול, (ועוד) דכיון שנוטל שכר שיהיה עד לנסוף, ודאי דאם ישכח אח"כ העדות, יטכרך להחזיר השכר, דשכחה הו' כפושט, ואפילו דמי לאונס גניבה, (שוכר) [שכיר] חייב אפילו בצדדים שאין דין שומרים טוהג ומכל מקום מפסיד שכירותו. ולא משכחה לה שיהיה כשר להעיד (אח"כ) אחר זמן רב, רק כשקייבל שכר משניהם ולנסוף ונתנים לו השכר נמחנה אפילו אם שכת, משא"כ כשקייבל מזד אחד, אף אם נותן לו נמחנה השכר קודם שיעיד, נפסל מטעם הנאה, כמבואר [ולקמן] בסיון קכ"א סקי"ח ט', ולזה בסיון (ק"ג) [ק"ל] באבן העזר הוכרח ליתן טעמים אחרים אפילו אם נותן להם שכר שיהיו עדי מסירה כשנמחנה להנשא אחר שקורעין הגט כמנהג, וכפרט להרמב"ם [פ"ח מעדות ה"א] דס"ל דאפילו עדי חתימה [כשמתקיימן השטר] מבח"י צריכינן שיהיו זוכיין הענין בשעה שמעדין, והו' נוגעין, משום הכי הוצרך ליתן טעמים אחרים שאין זה רק שכר טרחה.

ואשר שולחת אחר גט והשליח אומר בפני נכח ובפני נחמס, אפילו נוטל שכר מרובה ממיר הגט פשוט שם, כמו שמחירין הנשים הפסולין להכיר גט, כמבואר בסוף פסק ב' דגעיין [כ"ג ע"ב] משום שהכתב מוכיח, אבל להעיד נמחנה צעל, באמת אסור כשנוטל שכר מרובה יותר מכדי טרחה, ואף דמהרי"י בן לב [ח"א סי' י"ח] מסופק, הוא מטעם דס"ל דנוגע אין פסול מטעם דנחמד לשקר, אבל באמת קי"ל דנוגע הו' חסוד לשקר כמו שכתבתי בסיון ל"ז [סקי"א]. ע"ש.

[יא] רשיבת יסורין. ומיירי שהעידו אחרים אחר עדותן שהעידו כן מחמת אונס. ומועילה עדותן להיות כדיון חרי ומרי שלא להושיא ממון, אבל כן עצמן אינן נאמנין כמבואר בסיון מ"ו [סעיף ל"ח]. ובחומים [סקי"ט] הקשה בכלל ע"ש, ולא ידענא מה קשיא ליה.

[יב] א"ך ואמסור. עיין סמ"ע סקמ"ט. ואף דמבואר בסיון שפ"ח [סעיף ח'] דאומר א"ך ואמסור הו' מסור, ע"ש. מכל מקום הא כתב הש"ך שם כפקי"ד דדוקא כשניכר שיעשה כן, משום הכי צענין הכא שיהיה שוהג ושיאמר בפני רבים, שניכר שיעשה כן.

מהדרי"ב [יג] מוסר שחזר בו. עיין סמ"ע סקי"ד י"ו עיין ש"ך [ס"ק ת"ל] [סקי"א], עד שודאי יעשה תשובה שלימה וכו'. ואף דנכספי"ל לא מבואר דנענין שיקבל עליו לאסור דברים המתחרים, עבירה דחיימוד ממון שאני.

ג"כ לחייבו קרבן נגד הכחשת הבעלים וכו"מ מ"מ נגד הכחשת עדים
היו חו"מ ואינם נאמנים. ומיושב קושיה הנ"י והר"ן על הרמב"ם
דבאמת באינו מעמיד דבריו ואומר נזכרתי נאמן, ופיו דאינו בהכחשה
הוא רק במעמיד דבריו, ומ"מ היו רבותא דנאמן יותר מעדים אף
להביא קרבן ע"י פיו אף במקום הכחשת עדים והכחשים מקריבין.
והא דפשיטא לי להש"ס דנאמן הוא מדכתיב או הודע אליו מטאתו
חזינן דהתורה האמינו להקריב שיתכפר ותליא רק אס נודע אליו אף
נגד הכחשת עדים. ועיי"ש בשו"מ"ק (בסע ריטב"א) שכתב דלכך
פירש"י פיו מחייבו קרבן והתודה אשר חטא והביא, ולא הביא רש"י
מדכתב או הודע אליו, דמדכתב בעלמא והתודה כו' מדרש לן או
הודע אליו אפי' בהכחשת עדים עיי"ש.

ובמדה ילפינן בכל מקום דיכול אדם לשווא על נפשו חתיכה
דאיסורא אף נגד עדים. ובאמת י"ל דאיסורא מן ממונא לא
ילפינן ולי' ידענו דאדם נאמן על עצמו באיסור, רק דיושב לעצמו
אס יודע, אבל באס חוזר אח"כ מדבריו הראשונים לא איכפת לן, ועיין
רשב"א קידושין (דף סה: ד"ה א"ל ר"א לר"ב) דגבי ממון אי לאו דכתב
רמנא אשר יאמר כי הוא זה דמינה גמרינן הודאות בע"ד הוי"א
לעולם לא מקיימא מילתא אלא בשהדי משום דכ' ע"פ שנים עדים
או ג' עדים יקום דבר כו', אלא דאתא כי הוא זה וגלי לן דיקום דבר
במקום דאיכא חובה לאחריני כתיב ע"ש, והיינו דודאי על פי סברא
אדם שליט בממונו ויכול לעשות בו כטוב בעיניו רק דהב"ד לא נחייבו
בזה להוציא ממנו והב"ד אומר לו אס חייב אתה לא תן לו, ואס אינו
רוצה אח"כ אינו נידון לגזלן כיון דכ' ע"פ שנים או שלשה עדים
יקום דבר שיהיה קיום לדבר לדון ע"ו נר"ך לעדים, וגלי לן קרא דכי
הוא זה שיתקיים ע"י הודאתו ולדון ע"ו לחייבו שבעה ושיהיה קיום
להודאתו מזה ידענו דיקום דבר במקום דאיכא חובה לאחריני כתיב,
אבל מ"מ למילף מזה לדון באיסור יש לומר מה דגלי גלי להוציא
הקרא דע"פ שנים או שלשה עדים יקום דבר ממשמעותו היינו בממון
אבל באיסור דלא גלי מנ"ל.

וביותר יקשה למ"ש הש"ך (חו"מ סי' פא ס"ק נו) וכן העלה שם
בקה"ח (ס"ק כג) דמן כי הוא זה לא ידענו דהודאתו
מהי רק בתבעו והודה אז הודאת בע"ד כמאה עדים, אבל בהודה
שלא ע"י תביעה לא מהני הודאתו, דבקרא ע"כ בתבעו איירי כיון
דחייב שבעה ובהודאה קדמה לתביעה אינו חייב וכיון דאיירי ע"כ
בתבעו אמרינן דהודאתו שלא ע"י תביעה לאו הודאה הוא עיי"ש,
א"כ אמאי לגבי איסור אמרינן שו"א הנפשיה חתיכה דאיסורא אף
היכא דהיה ההודאה ע"י עצמו ושלא ע"י תביעה כמבואר בכמה
דוכתי אין מספר, ואס ילפינן מן ממון לגבי איסור דיו לצא מן הדין
ורק ע"י תביעה נימא דמהני הודאתו ושלא ע"י תביעה יהיה יכול
לומר אח"כ טעיתי ולחזור מן הודאתו. ונבמ"א ככתבי דאף בדיני
ממונות משמע מש"ס שבעות (דף מב.) דפריך ורשב"י לית ליה משיב
אבדה, משמע דלי לאו משום משיב אבדה היה חייב לישבע אף בלא תבעו,
ומ"ש הר"ן (שבעות יט. דפי הרי"ף) והרמב"ן (שם מ: ד"ה טענו) דכל
שלא תבעו וקדמה הודאה לתביעה הוונע דפטור מבואר במדרכי שם דהוא
ג"כ מטעם משיב אבדה, ועיין מהרי"ט (ח"א סי' קנא). ובגטין (דף מ:)
באומר נחתי שדה לפלוני כו' משמע ג"כ דמהני הודאה שלא בפני המקבל,
וביותר אף שהלה הודה להיפך הוי כספק חו"מ כמבואר שם ברשב"א בתרי

שחייב לשלם, דאס מטעם מתנה הוא למה יגרור לשבעה עוד על מה
שכפר, וע"כ כיון שחייב שבעה עיי"ו אמרינן שהתורה ירדה לדעת
בני אדם כשמודים על חיוב ממון אדם נאמן על ממונו שכן הוא
האמת לכך גורר שבעה על השאר, ועיין רש"י קידושין (דף סה: ד"ה
הודאה) הודאת בע"ד כמאה עדים כדכתיב אשר יאמר כי הוא זה הרי
סמך על מקנת הודאתו עיי"ש, והיינו דהודאה לאו בתורת חיוב הוא
רק דהתורה אמרה שכן הוא האמת שהלוה ממנו כיון שגורר לשבעה,
ומזה ידענו שכן הוא דאל"כ למה יגרור עוד לשבעה, ומזה ידענו
ג"כ דהודאות בע"ד יותר מן העדים כיון שרמזה לנו התורה
דמחוקין להודאתו לאמת גמור כיון דחייב עיי"ו שבעה על מה שכפר
ע"כ דאינו בהכחשה, תאמר בעדים שיטעו בהכחשה ואיך נוכל לסמוך
עליהם שכן הוא האמת כמו שהעידו כיון שיטעו בהכחשה, ועל כן
מזד הסברא הא דהאמינה התורה לשני עדים לאו מטעם שהאמת כן
הוא רק ע"פ שנים עדים יקום דבר שכן יתקיים הדבר לדון ע"פ
עדותן אבל לא מטעם צירור הדבר הוא ומניין לנו שעוד נחזיק הדבר
שיגרור עדותן לחייבו שבעה אף על מה שאינם מעידין. ומיושב ה"ט
קושיה הר"ן על הרמב"ם דודאי פיו שאינו בהכחשה רק כשעומד
בדיבורו ולא נוכל לומר מתנה קא יתיב ליה דא"כ למה יגרור עוד
לחייבו שבעה על מה שכפר, אלא ודאי כיון שחייבו התורה שיטעו
מטעם צירור הוא, אבל ע"י עדים לאו צירור הוא רק מזד גוה"כ
לקיים דבריהם אבל מ"מ מנא לן שזה יגרור עוד שיתחייב שבעה על
מה שאינם מעידין.

שוב ראיתי בקה"ח (סי' ג' ס"ק ד) שהקשה מנ"ל דהודאת בע"ד
יותר מעדים, ואי משום דכתיב כי הוא זה היינו היכא דליכא
עדים דמכתיבי ליה ומשום מיגו הוא דנאמן דאי בעי יהיב ליה במתנה,
אבל היכא דאיכא עדים דהוי מיגו במקום עדים לא אמרינן, ואין לומר
דהוא מסברא דהא חזינן מדברי רש"י דיליף לה מקרא דכתיב כי הוא
זה עיי"ש. ולמ"ש א"ש כיון דהודאתו מחייבו שבעה ע"כ לאו מטעם
מתנה הוא ונאמן שמתחייב מכבר והמעשה הי' אמת, וכיון שגורר
לשבעה ליכא שום ספק בהודאתו, ממילא מהני אף נגד עדים דעדים
מועילים על ספק ולא נגד הצירור ואמת, ואף אליבא דאמת דעדים
גם כן מחייבו שבעה אף דלאו צירור הוא כדמסיק שם בש"מ מ"מ
מה שנחתיב על ידי הודאתו מטעם צירור הוא מדכ' בקרא כי הוא
זה משמע שכן הוא הדבר לאמינו ולכן אינו בהכחשה ומהני הודאתו
אף נגד עדים.

ועוד נראה דיש לומר למ"ש חוס' שם ד"ה מה לפיו שכן מחייבו
קרבן, אפי' העדים מכחישין אותו ואומרים לאו חלב הוא אלא
שומן, וכ"כ שם בשו"מ"ק דמכאן נולד דבר זה שפיו מחייבו אפילו
במכחישין אותו לרבנן, ולר"מ עדים ולא פיו, ושמה אף לר"מ פיו
ועדים שוים שניהם מחייבין אותו ושניהם אין פוטרינן אותו עיי"ש משם
הרמב"ן, ומשם רבינו פרך כ' וא"ת כשהעדים מכחישין אותו האין
יקאמו הכהנים ע"פ להקריב קרבן הא היו חולין בעזרה, וי"ל כיון
דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים אף אנו סומכין עליו כיון
דכפרה דנפשיה הוא עיי"ש¹³. א"כ י"ל הא דקאמר מה לפיו שכן
אינו בהכחשה תאמר בעדים שיטעו בהכחשה היינו דפיו צירור גמור
הוא ואף אס עדים מכחישין אותו נאמן יותר מעדים, דאדם נאמן
על עצמו יותר מק' עדים ואף לחייבו קרבן, אבל עדים אף אס נאמנים

13. הך מילתא דכין דכפרה דנפשיה היא איהו נאמן אינו בר"פ, אלא הר"ן כ' כן, ורבינו מפרש דכוונתו ליישב קושיא זו, איך מיימתין אפומיה ולא

להעמיק דבריו מפני יראת האריכות, אך מה שהעלה רב אחי ומורי ש"ן שם דהודאה בפני עדים הוא ג"כ מתורת נאמנות ומטו זה משמ"י דרש"י ז"ל דהאומר אין דעמי נוחה הימנו, כי ממודה במקלף לא מני למילף אלא הודאה ב"ד דווקא וכמו שכתבתי. ע"כ נראה לפענ"ד מילתא חדתא, ולומר דהודאה בפני עדים הוא מתורת שו"י אנפשי' חתיכא דאיסורא וכמו האשה שאמרה א"א [אני] שאסורה להינשא [כתובות כב, א] ואפי' נשאת כופין אותו להוציא, וזה לאו מתורת נאמנות, אלא כיון שלפי דבריו הי' אסורה להנשא ואילו היא היתה יודעת האמת שהיא א"א אף שכל העולם מחוקי' אותה בפניו' היא לגבי' עצמה אסורה להנשא³³, ולכן גם הב"ד יכולין לכופ' אותה שלא תנשא³⁴, ומה"ט נמי גבי ממון המודה בפני עדים שהוא חייב לחצרו מנה אף שאין אנו מאמינים לו שהוא חייב מ"מ כופין אותו לשלם כיון שהוא אומר שהוא יודע שחייב לחצרו ואנו כופין אותו להוציא הגזילה מת"י כי גזל נמי איסורא הוא כשאר איסורים³⁵, אכל הודאה בפני ב"ד הוא מתורת נאמנות כדילפי' לה ממי הוא זה, ועפי"ז שחלקמי בין הודאה בפני ב"ד שהוא מתורת נאמנות ובין הודאה בפני עדים שהוא מתורת שו"י אנפשי' חתיכא

דאיסורא יש להעיר כמה הערות אלא שאין כאן מקומו ואי"ה עוד אנופף ידי הכהה בענין זה. ואחר הוצעה זו נריך אני עוד להציע הצעה אחת קטנה, דע כי דין קנסות נשתנה מדין הממונות בזה, כי בד"מ לא איברי סהדי ודייני אלא לרשיעי [עי' קדושין סה, ב] שגזולים ממון חצריהם ואינם רוצים להחזיר ואז (ינטרף) [ינטרף] המוצע לדפוק על פתחי הדיינין ועליהם לאשור חמוץ ולשבר מטה רשע אכל האיש הנלכז את אשר נושה צרעהו שלם ישלם, אכל דיני קנסות לא כן הוא שלעולם לא מחייב לשלם לו מדעתו עד שיחייבהו הב"ד דוקא כי דיני קנסות אין החיוב מתחיל כלל רק משעת העמדה בדין ואילן³⁶, ואפי' לני"ש לא מחויב אם לא העמידו בדין ולא חייבהו הב"ד³⁷, והכי מפורש בירושלמי [כתובות פ"ג ה"י] וז"ל תמן דיני קנסות מהו (שאמר) [שיאמר] לו לא ידי שמיס נשמיענהו מן הדא מעשה צר"ג שהפיל סן עבדו אתא גבי' ד[ר]ר"י אמר לו טבי עבדי מלאמי עילה לשחרר א"ל לית צידך ואין קנסות אלא ב"ד ובעדים הדא אמרה שאין אומרי' לו לא ידי שמיס עכ"ל, ואפי' שר"ג ידע בעצמו שהפיל שנו אפי"ה אינו חייב אפי' לני"ש³⁸, וע"כ הטעם דלא חייבה התורה קנס למי

33 ובקצו"ח שם אחר שהביא מקצת שכתבו דשאחד"א מטעם נדר הוא ומהרי"ט דחה דבריהם, כתב דהוא מדין נאמנות ע"ע ע"ש, וע"ע שער המלך פ"ט מאישות הט"ו, דברי אמת (כללים) ערך הודאה אות ט"ו, ובספר יהושע ריש תשרי פ"ג כ' דמרש"י כתובות ט' א' מ' דהוא מדין נדר [וע"ע קובצ"ש כתובות אות נח, קהלות יעקב כתובות סי' י], וראה מ"ש החת"ס בשו"ת אה"ע ח"ב סי' ק' (סוד"ה גרסי') בגדר שאחד"א, דצ"ל דאינו כעין נדר שיש לו היתר בשלשה או ע"י הפרת הבעל, אלא שיש לו יכולת להכניס הדבר זה בכלל כריתו' ברית התורה שהשביע מרע"ה את ישראל ע"ד המקום ועל דעתו שאין לו היתר ע"ש. וע"י משנה למלך פ"ט מאישות הט"ו בדין שאחד"א במקום עדים ושער המלך שם [ובהט"ו, אי שייך לפני עור בדבר האסור משום שאחד"א, ופרי יצחק ח"ב סי' ל"ח], אמרי בינה עדות סי' ג', פתחי תשובה אה"ע מ"ח סק"ב, ובדבר הידוע לכל העולם אי שייך שאחד"א – גוביית אה"ע סוס"י כ"ג, עטרת חכמים אה"ע סוס"י י"ג, פרי יצחק ח"ב סי' ל"ז-ל"ח.

בי"ד לכופו ומ"מ רשות הוא ע"ש, [וע"י פרי יצחק ח"ב סי' ל"ח, בשאחד"א ויודע ששקר הוא, דרך אחרים מוחק בידו אבל בינו לב"ע שרי ע"ש, וחוות דעת יוד"ק פ"ה סק"ב, תורע"ק כתובות פ"ב מ"ח] ובחיוב מלקות בשאחד"א ע"י קובצ"ש כתובות אות נח.
35 ואף דהשאחד"א הוא כלפי עצמו ולא כלפי הבע"ד – ע"י סי' אשר לשלמה תנינא סי' כ"ג ד"ה אולם, וע"ש עוד ע"ד רבינו. 36 וע"ע בדברי רבינו להלן עמ' כ"ח ד"ה והוי יודע ולהלן. ולקמן סי' ת"ז ס"א, וראה עוד בגדר חיובא דקנס ברשב"א ב"ק ע"ד ב'. ותוס' ב"ק ל"ג ב', וע"י שערי ישר ש"ז פכ"א, חזו"א ב"ק סי' ג' סק"ז, קובצ"ש ח"ב סי' י"ג, חידו' הגרני"ט כתובות סי' מ"ב, דברי יחזקאל סי' כ"ד, אבי עזרי קמא גניבה פ"ג ה"ח, וע"י קהלות יעקב ב"ק סי' ט"ו מס' שערי ציון בפלוגתת רש"י ותוס' ב"ק ע"ד א', [וע' ברא"ש מרובה סי' ב' בקנס דכפל ודו"ה, ובפ"ל"ח שם ה], ושו"ת עמודי אור סי' ק"ן. 37 כמבואר בתוס' כתובות ל"ג ב' ד"ה לאו, [ובקצו"ח א, ז], וע"י ברש"ש כתובות שם משה"ק ע"ד הקה"ע, אמנם שיטת החינוך מצוה נ"א שיש חיוב לצי"ש, וע"ש במנ"ח, ושער משפט סי' א' סק"א, ישועות דוד חו"מ סי' ב'. [וע"י שו"מ רביעאה ח"ב סי' קפ"ח סוד"ה אשר]. 38 וכ"ה ברשב"א ב"ק ע"ד ב', וע"י שד"ח ח"ה עמ' 84 כלל ק"ג, שהקשה דלמא דוקא בצובדא דר"ג דקעבר אלעולם בהם תעבור, וע"ש. אמנם ע"י שעמ"ש א' סוף סק"א.

עדים דמי, אפי' למאי דפירש"י (בפ"ג דקידושין סה ע"ב) דנפקא ליה מקרא דכי הוא זה דכתיב במורה במקצת ע"ש, מ"מ לא שייך זה לענין איסור, דהרי מודה במקצת נמי לא מיחייב שבועה משום הודאתו אלא דוקא כשהודה על ידי תביעת התובע, ולא בהודאה שלא על ידי תביעה, וא"כ באיסורין דליכא תובע אין לנו ראייה מהתם לומר בהן הודאת בע"ד כמאה עדים, וקצת אחרונים נתנו טעם אחר לדבר, וגם זה אינו מספיק כלל, וקצתם רצו לומר דעיקר הדבר אינו אלא איסור דרבנן בעלמא והאריכו להביא ראיות לזה, ולפי זה ודאי אין מקום לקושיא זו מעיקרא כלל, אלא דגם דבריהם אינם מוכרחים כלל ומדברי הראשונים ז"ל בכמה דוכתי מבואר בהדיא דס"ל דמדאורייתא הוא, והכי משמע בכמה דוכתי, אלא שאין כאן מקום להאריך בזה.

אתי הרכה ראיות לזה, אלא שאין כאן מקומו להאריך בזה, ועל פי זה נראה דכאן במוציא שם רע כיון דחזינן שקנסתו תורה ללקות ולשלם מאה כסף קנס, הדבר ברור דהיינו משום שהוא בחזקת משקר במזיד אחר שהביא עדים והוזמו וא"כ ממילא מבואר דלא שייך כאן לומר שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא שתיאסר עליו, מאחר דגלי קרא שהוא בחזקת משקר בכוונה, ומעיקרא לא היתה דעתו אלא להוציא בשקר שם רע על אשתו, וזה ברור מאוד, ושוב מצאתי להחזקוני (חצא) שכתב ז"ל לא יוכל לשלחה אף על פי ששאר בני אדם נאמנין על נשותיהן אם מצאו ערות דבר, זה אינו נאמן אלא בעדים הואיל והחזק שקרן עכ"ל ע"ש, וזה בכלל דבריו דברי, כמועט המחזיק את המרובה. ומ"מ ודאי תמיתה המל"מ במקומה עומדת.

אבל לענ"ד העיקר בזה מה שכבר ביארתי במקום אחר באריכות דעיקר יסוד דבר זה ומקורו הוא מההיא דדרשינן בספרי (מטות ובסוף קידושין ובפ"ד גזירה) מדכתיב אשה הפרה וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה והיתה שותה יין ומטמאה למתים שצריכה סליחה וכפרה וכו' ע"ש, ולזה כל שאמר על דבר המוחזק אצלנו בהיתר שהוא אסור, אפי' היכא דאינו נאמן אצלנו לאסרו, מ"מ לדידיה אסור, משום דודאי כך הוא לפי דעתו כמו שאמר, והילכך אע"ג דברור אצלנו שהוא טועה בדעתו ולקושטא דמילתא לאו הכי הוא כמו שאמר, מ"מ לדידיה אסור מדאורייתא, דהוה ליה כמו שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, וכאשה שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיא לא ידעה ושתתה יין ונטמאת למתים דנפקא ליה מקרא דעבירה הוא מדאורייתא וצריכה כפרה וסליחה, והכא נמי כיון שהוא סבור בדעתו שהדבר אסור לא שבקינן ליה לאכלו אף על פי שאחר כך חזר בו, משום דכל זמן שלא נתן אמתלא לדבריו דמעיקרא, אמרינן דגם השתא ודאי עדיין הוא בטעותו דמעיקרא, דלא לחנם אמר כן מעיקרא אם לא שכך היה סבור באמת, ועליו לברר לפנינו מעיקרא מאי סבר, והשתא אמאי הדר ביה וזו היא אמתלא, דבלא אמתלא כזו הרי הוא בחזקתו שעדיין הוא בטעותו, וא"כ אסור הוא בדבר זה מדאורייתא.

ועל פי יסוד זה תסור המבוכה בענין זה, ויתיישרו והרבה ענינים שנסחבכו בהם האחרונים ז"ל, ויש

ואמנם על פי מה שביארנו נראה דדברי הרמב"ם ז"ל נכונים היטב, דס"ל דגם עשה דולו תהיה לאשה אינה אלא משום קנס, וכשהודה מעצמו כמו שנפטר מתשלומי קנס הכי נמי מיפטר מחיובו להיות שותה בעציו, משום דגם זה אינו אלא מתורת קנס, וממילא נמי לא שייך ביה לא תעשה דלא יוכל לשלחה, דכל היכא דלא רמיא עליה עשה דולו תהיה לאשה לא שייכה ביה נמי אזהרת לא יוכל לשלחה כמו שביארנו לעיל, וכבר נתבאר לעיל דקנס תלוי בב"ד, וכל זמן שלא חייבוהו ב"ד לא רמיא עליה שום חיובא כלל, דכתיב אשר ירשיעון אלהים, וכן כתבו התוס' (פ"ג דכתובות לג ע"ב ד"ה לאו משום וכו'), דבקנס כיון דכתיב אשר ירשיעון אלהים, ודרשינן פרט למרשיע את עצמו, אפילו כדי לצאת ידי שמים נמי לא מתחייב קודם שיחייבוהו ב"ד ע"ש, וכן כתב הרשב"א ז"ל (בב"ק עה פ"א) והביא ראיה לזה מהירושלמי ע"ש בדבריו, ובאור זרוע (ב"ק סי' שט), וא"כ כאן בהוציא שם רע על נשואין הראשונים, כיון דהוא איבעיא דלא איפשיטא, וא"כ אין ב"ד מחייבין אותו מספק, ולא הרשיעוהו ב"ד, גם הוא כשם שאינו מתחייב בתשלומי קנס הכי נמי לא חייילא עליה עשה דולו תהיה לאשה כלל אפילו לצאת ידי שמים, וכיון דלא נתחייב בעשה גם אזהרת לאו דלא יוכל לשלחה לא שייכה ביה, וכ"ש אם ניחא דגם לא תעשה דלא יוכל לשלחה אינה אלא מתורת קנס, ולפנינו יתבאר בזה, ועל כל פנים ודאי דכל היכא דליתא לעשה גם לאו ליכא, וא"כ שפיר כתב הרמב"ם ז"ל דאם רצה לגרש מגרש.

אונס ומוציא שם רע לא יוכל לשלחה

סוגיית הדף

שער

אישות פרק ט הלכה טו

המלך

תמט

אם יש עדים שיאמרו שהיה קטן באותו פרק, והביא ראיה מתשובת הרשב"א [ח"ג סימן רנ"ג] שכתב על טבת שאמר שלא שחט את הבהמה, ויש עדים מעידים ששחטה, לדרידיה אסורה מטעמא דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אפילו נגד עדים, וכתב עליו דלא דמי, וזה דקשה על הרשב"א איך אמרו שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אחר דיש עדים ששחטה ולא התפיס בדבר הנדור, אלא דהיינו טעמא כלפי מ"ש הרשב"א בתשובה [ח"ג סימן שי"ד], והביאה מרן הכ"ד ב"ד סימן ר"ה [ד"ה כתב א"א הרא"ש], דיכול אדם לקנוס את עצמו לומר אם אעשה כך יהא פתי פת כותי וייני ויין נסך, משום דלא בעינן מתפיס בדבר הנדור אלא כשכא להתפיס, אבל לאסור על עצמו רשאי, וא"כ ה"ג כל שאמר שלא שחטה הגם שיש עדים ששחטה, הרי אסרה על עצמו כאילו לא שחטה, משא"כ בנדון מוהרשד"ם, דאחר שיש עדים שהוא קטן ואינם קדושין, איך יוכל הוא לעשותו קדושין מה שאינו לפי העדים, והכא לא שייך כלל דין איסור שמקבל עליו כלל, אלו דבריו, יע"ש, הנה מבואר שדעתו ז"ל דמדין נדרי איסור נגעו בה, ואפשר שזה היתה דעת מוהרי"ט ז"ל, ומשו"ה ק"ל שפיר מההיא דהנאת תשמישך עלי. ואולם דברי הרב משפט צדק ז"ל תמוהים, ואשתמיט מיניה תשובת הרשב"א ז"ל [ח"ד סימן רפ"ו], הביאה מרן באה"ע סימן מ"ח. במי שטוען שקדש את האשה, ובשעת נתינה אמר לה התקדשי לי בזה, אע"פ שעדים מצמו יותר ממאה עדים, ושוי קרובותיה אנפשיה חתיכה דאיסורא, יע"ש, הרי דאע"ג דה"ג לא שייך טעמא דנדרי איסור. אפ"ה כתב דאמרינן שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא אפילו כנגד עדים, וצ"ע.

ג מה שהקשה עוד מההיא דהאומרת טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני אע"פ שהיא (נטמאה) [אגודה בן], נראה דלא קשיא כלל, דהתם גבי נדה שאני, דהתורה האמינתה, כדנפק"ל [כתובות ע"ב ע"א] מקרא דוספרה לה, לעצמה, וכמ"ש התוס' ריש פרק האשה רבה [יבמות פ"ח ע"א], יע"ש, וא"כ לא שייך טעמא דמשעבדא ליה כלל, ופשוט.

עוד כתב הרב הנוכר ליישב קושית תוס' רי"ד ז"ל, ונראה דאע"ג דמדרינא נאמנת היא לשוויי אנפשיה חתיכה דאיסורא, הא תנן בשלהי נדרים [צ"ע בן], בראשונה היו אומרים

ומשעבדא ליה ומטי אסורא לגביה לא מהימנא, עכ"ד. ואשר מבואר מדבריו דס"ל דהנך עובדי מיירי בשהאשה מודה לדברי האם, דאז שייך שפיר למימר דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, דאילו בשאינה מודה לדברי האם מאי שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא איכא, וכן כתב הריטב"א ז"ל שם [סוף ע"א] וז"ל, והא דאמרינן היינו דיהודית ולא אייתי לה מרתנן [ס"ה ע"א] הוא אומר קדשתין והיא אומרת לא קדשת אלא את בתי בתה מותרת בקרוביו, דאלמא אין האם נאמנת לאסור בתה על אחרים, משום דשאני התם שאין הבת מודה לדברי האם, ומשו"ה מייתי להא דיהודית, יע"ש. וראיתי למוהרי"ט ז"ל ח"א סימן צ"ב שתמה על תירוצ' תוס' רי"ד הלזו ז"ל, ואכתירי"ה קשה דאטו משום דאגידא ביה לא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, הא אמרינן [כתובות ע"א ע"ב] הנאת תשמישך עלי אסורה, דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו, ועוד אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני, דאמרינן פ"ב דכתובות [כ"ב ע"א] אם לא נתנה אמתלה לדבריה לא מהימנא. דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא, אע"ג דגשואה אגידא ביה היא, אלו דבריו ז"ל. ובענייני לא זכיתי להבין דבריו, דמה שהקשה מההיא דהנאת תשמישך עלי נראה דלא דמי כלל, דהתם שאני, דלאו משום הימנותא הוא דאסירא עליוהי, אלא משום נדרה, וכל שהבעל יודע בעצמו שנדרה הנאת תשמיש עליה ולא היפר לה הרי היא אסורה עליו, משא"כ הכא, דמאי דאמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא משום הימנותא הוא, דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, והילכך איכא למימר דכל דמשעבדא ליה לא מהימנא לגביה. ולפי הנראה שדעתו ז"ל דהא דאמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מדין נדר הוא. וכמי שאסר על עצמו אותו חפץ דמי, והיינו דקשיא ליה למוהרי"ט ז"ל מההיא דהנאת תשמישך, וכבר ראיתי למוהרי"ט באסאן ז"ל בתשובה סימן פ' [ד"ה אמנם] שנסתפק"ט בזה בכ"מ שאמרו שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא אם מדין נדרי איסור נגעו בה, ואע"פ שאינו ממש כנדר, דליתיה בשאלה, אולי החמירו חכמים כמו בניירות שמשון, או אינו אלא מדין הודאת בעל דין, יע"ש.

ג הרב משפט צדק ז"ל ח"א סימן ס"ה פשיטא ליה מילתא דמדין נדרי איסור נגעו בה, ועפ"י זה תמה על מוהרשד"ם ז"ל שכתב בתשובה [אה"ע סימן ט'] שאבי הבת שאמר שהנער היה בן י"ג שנה כשקדש את בתו, נאמן לאסור את בתו אפילו

מעשה חושב

אם הוא מטעמא דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הא לא שייך הלשון חוששין, שהרי מטעם חתיכה דאיסורא אפילו במשקמת אסורה, כמ"ש הכ"ז מ"ד [סוף] קימן א' בשם הרשב"א, דלפילו נעדים מכמישין אוחו שייך נמי שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, ומביאו הרב המחבר כאן. שוב עיינתי בסוגיא זו, וראיתי דרש"י שם פירש בהדיא דחוששין לדבריה מטעם דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, אולם התוס' [ד"ה אמר] הקשו שם על פשיטת הש"ס דילמא טעמא הוא משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, ונדחקו בחיובא שם, וע"ש, והנראה לענ"ד כתבתי, ודוק.

רפ"ט שנסתפק בזה בכ"מ שאמרו שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא אי מדין נדרי איסור נגעו בה וכו' כמו בניירות שמשון וכו'. תמוה, דאי מדין נדרי איסור נגעו בה, א"כ איך שייך לומר בלשה שיש לה בעל שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, הא הבעל יכול להפטר ואפילו אם נדרה אשתו נזירות שמשון, כדמוכח בגיטין [ל"ה ע"ב] בשעתמא דנדרת, דאי נימא דאין הבעל מפר נזירות שמשון א"כ הא משכחת לה דלפילו נשאלת דמדיים אוחו נזירות שמשון, דלא עדיף נזירות שמשון מנדרת על דעת הרב"ם, והרי מכל גזולי הראשונים שהקשו בהאי דשלי נדרים למשנה אחרונה הא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מבוטל דלא פגי בהפרת הבעל כה"ג אע"ג דבניירות שמשון מהני הפירא, ודוק.

רפ"ט וראיתי קשה דאטו משום דאגידא ביה לא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ואני תמה על ממהמח, דלכאורה דין זה הוא מוכרח, שהרי בשלהי פרק ט"ו דינמות [ק"ח ע"ב] פשיט ליה ר"ג לרבא דינמה ומנין דמרתמא זמנין דשניא ליה ליבם, מדתנן וחוששין לדבריה וחולצת וכו', וע"ש, ולפ"ז מאי ראייה היא, דילמא משום הכי חוששין לדבריה, משום דשויהא אנפשיה חתיכה דאיסורא, נרישא להנשא לשוק וכפיפא להמיצם, אלא ע"כ דכיון דאגידא ביה ביבם, נסיפא דלא הייה מוחקת בניים וחוקתה ליבם ואגידא ביה ביבם, לא מניין למימר דמטעם חתיכה דאיסורא הוא דחוששין לדבריה, א"כ ממילא נס נרישא הא דחוששין לדבריה נמי לאו מטעמא דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא לשוק, אלא מן הדיון, וא"כ כ"ש בלשה דלגידא נבעלה טפי ללחו כל כמינה לשוי אנפשיה חתיכה דאיסורא ושהאסר על בעלה, אבל בלמה אין משם הכרה, משום דהתם גס גלא זה לא שייך לומר דמשום שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא דחוששין לדבריה, משום דא"כ הא לא עדיפא מינמה שדריה הנאה מן היבם לאחר מיתת בעלה, דאין כופין אותו לחלוץ, וא"כ אמאי תנן הכא דחוששין לדבריה וחולצת וכו', ולא קמיין אין כופין ומבקשים אותו לחלוץ, ומדנקט חוששין לדבריה, משמע דמדינא קאמר, דחיישינן שמתא קושטא קאמרה ואסורה מדינא נמי שהיתה עד עכשיו בחוקת הימר, דלפ"ז שייך לומר לשון חוששין, דהיינו מספק, דילמא קושטא קא אמרה, והבא עליה באיסור קאי, אבל

תשובה קא

עיניה באחר, וא"כ ע"כ צ"ל שהוא גדר חכמים, זה ג"ל סברת קושית הרשב"א ט):

ועפ"י הדברים והאמת האלו זכינו להבין פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ודברי הה"מ פי"ח מאיסורי ביאה [ה"ט] שנלאו כל חכמי לב לישוב, ועיין מ"ל על דברי הה"מ התמוהים. וביותר יש לתמוה על לשון הראב"ד שסיים באמתלא דקטטה, ומה רצה בזה הלא האמתלא מפורסמת עיניה נתנה באחר. אבל האמת יורה דרכו דהרמב"ם ס"ל דבודאי האשה נאמנת על עצמה, כמ"ש הר"ן בטעם משנה הראשונה דאין דרכן של נשים לזלזל עצמן בכך, אלא במשנה אחרונה משום גדר נגעו ביה, ואחר מיתת בעלה תחזור לאיסור תרומה ולהנשא לכהן, ולא יועיל אמתלא דקטטה היה לה עם בעלה שאין שום אמתלא מספיק שתזלזל בעצמה לומר טמאה אני:

והראב"ד סובר אין כח ביד חכמים למגדר בקום ועשה, אלא ע"כ כהר"מ בר שניאור שכהריטב"א בחי' לנדריים דחזקה שקורי משקרת ולא נתקבלו דבריה מעולם, ומ"מ לתרומה וה"ה להנשא לכהן אסורה שלא תהיה נשכרת בחטאה שנחנה עיניה באחר, אבל אם אמרה אמתלא שלא משום עיניה נותנת באחר עשתה כן אלא שמבררת קטטה יש בינה לבעלה אמתלא טובה היא, דס"ל רגילות נשים לשקר ולבזות עצמן לומר טמאה אני באמתלא כל שהיא, וכא הה"מ להוכיח דלא כהראב"ד מסוגית דרפ"ב דכתובות [ט"ז ע"א] מהימנת נאנסתי במגו דמוכת עץ להוציא ממון במיגו זו אע"ג דאין כאן אלא טענה מעליותא דבנאנסתי מבזה עצמה ופסלה מכהונה, ואס"ד דלא איכפת לאשה לבזויי נפשה בכיוצא בזה איך נוציא ממון במגו זו, אע"כ כהרמב"ם:

ישוב כתב הה"מ אפי' נימא כהראב"ד דבדורות הראשונים שקורי הוי משקרי, מ"מ השתא שנפרסם שאינה נאמנת לבעלה ע"כ ליתא אלא משום גדר. ואסורה לכהן אחר מיתת בעל הזה, עיין ותבין כי נכונים הדברים בעזה"י:

משה"ק סופר מפפד"מ

שיל"ת, פ"ב יום ד' י"א ניסן תקפח"ל.

שלום וכ"ט ושמחת יו"ט ישיג י"ג הרב החרון המופלג ומפורסם מוהר"ר ישראל נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק באנהארד ומצ"פ בק"ק דארדע והגליל יע"א:

אחרי ברכת מז"ט והרמת קרן הגבה למעלה אשיב קצת על דברי תורה, והיות פר"מ העמיק עיון בפלפולא חריפתא, ואני לא כן עמדי להשיב על כל פרט ולעיין בכל דברי גאונים אחרונים ותשובותיהם, גם כי אין הזמן מספיק על כן והמעייין יבחר:

הנה בלי ספק בעל שאמר שראה שזינתה אשתו ברצון כדמשמע מלשון תשובתו אעפ"י שאין מבואר כן בדברי השאלה, מ"מ אם כן הוא א"כ מעיקור הדין שווי' אנפשיה חתיכה דאיסורא. וענין חד"א מה הוא לא נעלמה ממנו פלפול בשעה"מ פ"ט מאישות ה' ט"ו, ואותן ספרי גדולי ספרדים אינם מצויים בידינו לירד אל תוך כוונתם, והענין נראה כיון שהוא מחזיק זה לאיסור קיבל על עצמו שיהיה זה האיסור בכלל שבועות הר סיני, וענין קבלה הוא נדר דאורייתא לאו מטעם וענין קונם, אלא כמו קבלת תענית, ונפקא לן מבפ"ך זו צדקה, כמבואר בר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו', וחל אפי' על דבר שאין בו ממש כמו אשנה פרק זה וכמו קבלת תענית, וחל אפי' במחשבה כמו צדקה, ויעיין מ"ש ש"ך י"ד סי' רי"ג סק"ד, שם רמז לעיין סי' דנ"ח סעיף י"ג, ושם סעי' י"ג ברמ"א אם חשב וכו' אלא דאם אמר כופין לקיים עכ"ל, כתבתי על גליון ש"ע שלי וז"ל לשון זה צ"ע, פשיטא שאם אין אנו יודעין מחשבתו א"א לכופו, ואם הוא הגיד לנו שככה חישוב פשיטא שכופין לקיים. ובמרדכי שם [קידושין סי' תצ"ה] כתב דלהכי אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ולא אמרינן מחשבתו לגבוה, משום דמיירי מכפיית ב"ד וזה לא שייך במחשבה דהרי לא גדע מחשבתו עד שיאמר לנו ע"ש ובד"מ אות ג' ע"ש, וא"כ לשון רמ"א מגומגם, וכצ"ל וא"צ אמירה אלא אם אמר לנו שכבר חישוב כופין אותו לקיים כנלע"ד נכון עכ"ל על הגליון שם א. ובדין כל קבלת דבר מצוה אפי'

ד' ע"א ד"ה בהגהת.

ט) וכ"כ להלן סי' ק"ט ד"ה וצ"ל.

א) נרפס גם בשו"ת יו"ד סי' רמ"ג ד"ה הנה, ובחי' נדרים

סוגיית הדרף

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קא

סופר

רמח

אין בו ממש, כגון אשכים אשנה פרק זה אהא בתענית למחר, ואפי' קבלה בלב מהני אם הסכים בהסכמה גמורה, ולא ע"מ להוציא בפיו אלא שיהיה סגי לו במחשבה הרי נדר גדול נדר לאלקי ישראל, אלא שיש לו היתר ע"י שאלה, אמנם כ"ז במקבל עליו תוספות לצום ביום פלוני, אכן [אם] מקבל עליו אחת מאיסורי תורה כגון שאומר שראה אשתו זינתה ואסורה עליו באיסור סוטה הרי קיבל עליו דבר זה בשבועת הר סיני שאין לה היתר בשאלה, ובזה יובנו דברי מג"א סי' תקנ"א סק"ז וק"ל:

והנה הרשב"א בתשו' הובא בי"ד ססי' א' [סי"ב] דאפי' עדים מכחישים מ"מ הוא נאמן על עצמו יותר ולכ"ע שרי ולדידיה אסור, ובמ"ל פ"ט מאישות הל' ט"ו חתר למצוא חולקים עליו. והנה בכתובות בסוגיא דפ"פ [ט' ע"א] בש"מ דמייתי שיטת תר"י והיא נאמנת לומר משארסתי נאנסתי. כתב רשב"א ושכ"כ האב"ד ולא נאסרה אלא באומרת לא נבעלתי, אבל בשותקת אכן טענינן עבודה להתירה כמו בחרשת לקמן ל"ו ע"א, אלו דברי ראב"ד ורשב"א, ואמנם מייתי שם הריטב"א הקשה אשיטת תר"י דתאומן פתחה סתום במגו משארסתי נאנסתי, ותירץ לא בעיא למפסלא נפשה מכהונה, ומוכת עץ לא שכיח. והנה לראב"ד ורשב"א קשה דתאומן שפתחה סתום במגו דשתקה. אע"כ רשב"א לטעמיה דאפי' עדים לא יועילו מכ"ש מיגו, הא אנן לדידן בלא"ה אין חוששין לדבריו רק איהו שריא אנפשיה חד"א ומה יועיל מגו. אמנם הריטב"א שהקשה תאומן במגו ונדרחק לתרץ ש"מ ס"ל אפי' נגד מגו לא נעשה חד"א ומכ"ש נגד עדים. וצ"ל כיון דידעינן עפ"י עדים דשקורי משקר לא שייך בזה קבלה שקיבל על עצמו במאסר התורה ושבועת הר סיני שהרי שקר ענה^א, וקבלה של תוספות ופרישות נמי לא שייך הכא, ע"כ כי הדר ביה ורוצה לקיימה אין אנו אחראין לו, והארכתי בזה יען כי הוא מפתח גדול בענין זה^א:

והנה באומרת טמאה אני לך למשנה אחרונה דכופין אותה ומשמשותו, עיין ח"י רשב"א שלהי נדרים [צ' ע"ב], וכיותר בח"י ריטב"א שם ב' טעמים, א' דרוב שקורי משקרא שא"א לה לצאת מבעלה והיא נתנה עיניה באחר ע"כ עשתה תחבולה זאת, וכ"כ

רא"ש פ"ב דיבמות [סי' ח'], וסברא זו שייך גם בבעל אחר תקנת רגמ"ה שלא לגרש בע"כ, וכ"כ להדיא רשב"א בתשובה סי' אלף רל"ז במקום שגזר המלך שלא לגרש בע"כ אם לא עפ"י רשות ב"ד, וכתב רשב"א כיון דלא מצי לגרש בע"כ וכל זמן שהיא אגידה ביה לא יהבי ליה אחרינא א"כ עיניו נתן באחרת, ויש לנו לגדור גדר בפני הפריצים שלא לזלזל בבנות ישראל, אע"ג דהתם היה רגלים לדבר שהבעל משקר, מ"מ משמע מרשב"א שם דבלא"ה נדינא הכי ע"ש:

ומעם אחר ברשב"א וריטב"א דהיא אינה נאמנת טמאה אני לך משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה למיגדר מילתא. ולפ"ז משמע דלגבי דידיה לא שייך הא. וראיתי דבר חידוש בתשו' מהר"מ מר"ב שבמדרכי בהה"ג פ"ג דקדושין סוף סי' תקמ"ז דמשו"ה לא מפסדת כתובתה בתר דתיקן רגמ"ה, משום דבאשה נמי היכי דשייך עיגון מ"מ אי באתה לתבוע כתובתה לא מהימנא מת בעלה כיון שתחלת ביאתה אכתובה, והנה קודם תקנת רגמ"ה כל בעל שאמר זנתה אשתו לא בא אלא להרויח כתובתה, דהרי בלא"ה יכול לגרשה בע"כ, וע"כ לא בא אלא לכתובה ולא היה מהימן, השתא נמי דגזר רגמ"ה ושייך עיגון גבי דידיה ואיכא למימר דלא בא אלא להתירו מעיגון, מ"מ צריך ליתן לה כתובה כיון דרבינו גרשון לא תיקן מירי בכתובה אין לנו כח לשנות דין הש"ס ע"י שום שינוי וחידוש בעולם, ומשמע דמגרש ונותן כתובה ע"ש. והוא חידוש דמשמע אי היה נמנה ר"ג ע"ז היה יכולת בידו ג"כ אלא שלא נמנה על כך:

וכתב רשב"א בתשובה סי' תקנ"ז ח"ו לא תיקן רגמ"ה על כך היכי דאסורה לו לפי דבריו שזינתה. וכמעט נראה דב' תשובות סותרות, דבסי' אלף רל"ז לא היה רק גזירת המלך ומ"מ כיון שאגיד בה חיישינן שעניו נתן באחרת ויש לנו לגדור גדר בפני הפריצים, ובסי' תקנ"ז מירי במקום גזירת רגמ"ה וכתב שלא תיקן בכה"ג. והנלע"ד דודאי לא תיקן רגמ"ה במקום איסור, וע"כ איהו דידע בנפשיה דאסורה עליו ממילא נאסרה בעונה, ואם יכול להמציא לו מקום לגרשה בע"כ לא עבר על חרגמ"ה, אך לדידן הא לא מהימן בכך והיא בחזקת כשרותה

ק"ז ד"ה ובהיא.

ב) ראה לעיל סי' קי' ד"ה וע"פ.

ג) וכ"כ בח"י כתובות שם ד"ה עוד יראה, ולעיל ח"א סי'

דרף ט

מי שרוצה להתאבל על אדם שאינו קרובו

מראי מקומות

א. רמ"א אהע"ז סי' קמה סעי' ט	ה. חי' ר' מאיר שמחה ח"ב סי' כ
ב. בית שמואל שם ס"ק יז	ו. שו"ע יו"ד סי' שעד סעי' ה
ג. נחלת צבי שם אות יב	ז. תשובות והנהגות ח"א סי' תרפד
ד. פתחי תשובה שם אות ו	ח. שו"ת ישא יוסף יו"ד ח"א סי' נא

תמצית הענין

איתא בגמ', שמנהג יוצאי מלחמה היה, שקודם יציאתם למלחמה היו גורשים את נשותיהם על תנאי. ויש לדון אם במצב כזה חייבת האשה לנהוג אבילות אם מת הבעל. **ברמ"א** נפסק שאינה צריכה להתאבל, אבל גם אין איסור אם רוצה לנהוג ניהוגי אבילות. ולכאור' צ"ב קצת, מהו הס"ד לאסרה לנהוג אבילות אם תרצה. **והבית שמואל** הדגיש בזה, ותיירץ, דס"ד שאם תתאבל תראה כמו אלמנה ולא כגרושה, קמ"ל דאין לחוש לכך. **ובנחלת צבי** תירץ באופן אחר, דס"ד שאם תתאבל נמצא שאינה רוצה להתגרש, ויתבטל הגט, וקמ"ל שרק האיש יכול לבטל הגט, [ודבריו צ"ע, דדבר פשוט הוא שאין האשה יכולה לבטל הגט].

בפתחי תשובה דייק מדברי הרמ"א, שאף אם רצונה להתאבל, לא הותרה אלא לבכות וללוות את המטה, אבל לנהוג אבילות גמורה אסור. והביא עוד, שבספר באר שבע חולק על הרמ"א וס"ל דאסורה להתאבל לגמרי. **ובחי' ר' מאיר שמחה** הביא ראייה לדעת הרמ"א, ממעשה דבת שבע, שנהגה אבילות על בעלה אע"פ שגירשה קודם שיצא למלחמה.

יש לדון כעין נידון זה, אם אדם רוצה לנהוג ניהוגי אבילות על מיתת אדם שאינו קרובו מדינא, וכגון גר שהתגייר יחד עם קרובו, אם יש איסור בדבר. **בשו"ע** איתא, שאין בן מתאבל על אביו או על אמו שנתגיירו עמו. ומשמע מלשונו, שאפילו אם רוצה להתאבל, אין להתירו. אולם **בתשובות והנהגות** הוכיח מדברי החת"ס שמותר להתאבל במקום חשש פגם משפחה. וכעין זה הובא בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל**, שבכה"ג אם רוצה להתאבל הרשות בידו, ואמנם הורה, שזהו רק אם רוצה להתאבל על איש ישראל, אבל אם רוצה להתאבל על אביו שהוא עדיין נכרי, אפילו מדרכי הכבוד אין לעשות כן.

הלכות הדף

בית שמואל אבן העזר סימן קמה הלכות גיטין בית שמואל קנה

ש"ס שכשיעמוד יחזור וישאו זה את זה. ואם היא אינה רוצה לישא איתו, אין שום חשש איסור כיון שמגרש עליה תנאי, לכן מקרעין הגט. ועיין דין זה במשנת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ב, וכל חכמי הדור חולקים עליו, ועיין ב"ח סימן קמ"ח (א"ח).

ש"ס שכשיעמוד יחזור וישאו זה את זה. ואם היא אינה רוצה לישא איתו, אין שום חשש איסור כיון שמגרש עליה תנאי, לכן מקרעין הגט. ועיין דין זה במשנת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ב, וכל חכמי הדור חולקים עליו, ועיין ב"ח סימן קמ"ח (א"ח).

אבל אין איסור בדבר אם רצונה להחמיר על עצמה לזכות עליו וללאח אחר מטוביה.

ציטוט ומקורות (ט) גיטין סי' תכ"ג, (ז) להר"י מרובלין סימן צ"ו והגהה ז', (כ) ב"י לקמן סימן קי"ד בשם מצאתי בחוב, והוא בחשבות מהר"ם מרובנבורג דפוס פראג סי' תתנ"ו.

גוריה והב

השוכרו תחילה בפניו שיחזור וישאנה מצד החרם והקנס הר"ל כמותן גם על הנאי, ולא מועיל מה שאמר המסדר שאין נזהרין בשכירי מרע ליתן על הנאי וכמו שזכרנו. ואמר עוד בחשובה הג"ל שהר"י מפרי"ש לא נתכוין שחיה פטורה ממנו אם לא ימות, אלא אינו גט כלל אם לא ימות, וקבלת החרם וקנס הוא לחיזוק על זה, והאריך בזה בדברים הדומים ואינם על צד האמת כלל, וכבר חלקו עליו כמעט כל הרבנים ומחו לה מאה עוכלי בעוכלא, כמוכר בחשובה משאח בנימין סי' ע"ה באורך דוראי מגורשת גמורה היא חיבך דהא צריך אח"כ לחזור ולברך ד' ברכות, ושאר הוכחות ברורות, וכן מ"ח ז"ל בסימן קמ"ח (שם) מטעם דהא קורעין הגט חיבך אחר הנתינה כמו בשאר גיטין, והאריך בזה. ואני אמרת, אם היה כאן תנאי בתחילת עסק הגט לא היה גט, דהא איתא בסימן קמ"ז וסעיף ב' דאפילו אם אמר התנאי בעל פה קודם כתיבת התורף פסול הגט, אלא בשעת נתינה יאמר התנאי, אלא ע"כ דאין כאן תנאי לגמרי, והסכימו בזה שכל המערער על זה הוא בכלל מוציא לעז על גט כשר. ובח"מ סימן ר"ז (מעיף ז') בחבתי לענות דאיה של מהר"ם הג"ל ממעשה דאיהו נשך דאינה ראייה כלל:

החרם והקנסות ודאיה ליה ממאי דפקסו הפוסקים בפרק מי שאלחו כרצה ודא (שם ע"ב ע"א) ולא כרז הוגא שנקר (שם ע"ב ע"ב) הקנא ויכוין דלדעתא דמיה יתיב לה על כן אם עמד חזר, ע"ש, ועל כן צריכין לחקון שמואל (שם ע"ה ע"ב), כמ"ש חו"ס ור"ש ור"ק שם (והח"ס ע"ב ע"ב ד"ה אמר, הראשון פ"ו סי' ז', והר"ף ל"ד ע"ב מדפי הר"ף). ואחר כך ראינו במשנת שר נשרי הגאון הגדול מהר"ם מלובלין ז"ל סי' קכ"ב במעשה מה ע"ק וי"ן, שהיתה מנוכה גדולה בין הרבנים, ושהוא העלה דעתו להתמיר ושרצים הסכימו עמו, וגם הביא שם רבנים מן המקילין בזה, ע"ש. ואני אומר גט כן להקל, ועכשיו באמי בקצרה, ונפעם אחרת א"י אכזב כרצונה כקונטרסים מיוחד לזה להחזיק דברי נכ"ד: יב. אבל אין איסור בדבר, פירושו, לומר שאם תחללנה היו כאילו מנתקתה הגט, דאפילו מנתקתה הגט בפירוש לא נטיל, דאין יכולת אלא בא"ש, שהאשה מתגרשת שלא מדעתה, כן מלא כמוז ב"י (והוא בחשובה מהר"ם מרובנבורג דפוס פראג סי' תתנ"ו) והביאו בסוף סימן קנ"ד, ע"ש:

גור אריה

אבל אין איסור בדבר. ועיין ב"ח סימן קמ"ח (א"ח) ור"ש ור"ק.

מ"ז
כ"ח
כ"ט
ל"א
ל"ב
ל"ג
ל"ד

פתחי תשובה

סי' ט' ב. זה את זה. ואם היא אינה רוצה לישא איתו, אין שום חשש איסור כיון שמגרש עליה תנאי, לכן מקרעין הגט. ועיין דין זה במשנת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ב, וכל חכמי הדור חולקים עליו, ועיין ב"ח סימן קמ"ח (א"ח).

ב"ח סימן קמ"ח ובחשובה משאח בנימין סי' ע"ה, עכ"ל. ועיין עוד בחשובה גאוני בתראי סי' נ"ב מזה. גם בחשובה נודע ביהודה תנינא (אהע"ז סי' קכ"ח) (קכ"ח) (קכ"ט) ב"ח ואני אומר, פקפק עליו, ע"ש. ועיין בחשובה משכנת יעקב (אהע"ז סי' ל"ד שהוכיח שדברי מהר"ם לובלין בזה יש להם יסוד מוסד בש"ס ופוסקים, ולכן קשה מאד להקל בענין זה להחזירה לשוק אף אם תרצה לעבור החרם ולעמוד בעונש, וכל המשתרלים בזה לנתק מוסרות חזרה ביניהם קורא אני עליהם נשי עמי תגרשון כו' (מיכה ב' ט') ומכניסים עצמם בעונש גדול, ע"ש. גם בספר גט מקורש (למהר"ל עי"ן) בסדר גט ראשון אות ל"ח (סקי"ן) כתב דקשה לדחוק לחלוטין דברי מהר"ם לובלין בזה, והאריך בזה, ומסיק (בסקי"ן) לחלק, דאם נתקשרו בחרם וחזרה, אין להחזירה לעלמא, אכן אם נתקשרו בקנס ורצה ליתן הקנס, בזה יש להקל דהגט גט גמור, ע"ש ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קל"ד סקי"א). ועיין בספר בית מאיר כתב בזה וז"ל, הא ודאי שדברי החולקים על מהר"ם אמת, שכונת התיקון של ר"י מפרי"ש לא הייתה על דרך שפירש איהו, כמבואר בדבריהם ובמהר"ש"א סוף גיטין (צ' ע"ב ד"ה למען ידעו), אבל עם כל זה לא מצאתי בכל דברי החולקים ישוב מספיק על טענות מהר"ם למה שהכריחו לפירושו, וזוהי מחמת שהמסדר (יפרש) (פירש) לו שנתן הגט בפירוש בלא שום תנאי, ואף בזה עדיין דברים כגו כמבואר במהר"ם ל"ש. לכן לענ"ד נראה שטוב נמי שהמסדר יפרש לו שאלו זה יעלה ברצונו שאף אם תחבדו האשה ותרצו למעול במהות שלא להנשא לו אלא לאחר או שתרצה ליתן הקנס, שעם כל זה הוא סבור וקיבל ומגרש לחלוטין בלי שום תנאי, וכבר מצאתי בסדר ר"מ ד' ויפוש אות ל"ח הכי. ואם יש לחוש שיע"פ הדברים הללו תיטרף דעתו, לענ"ד יותר הגון ודאי לגרש על תנאי בלשון הג"ל (שחובא לעיל סקי"א בשמן) שהוא ברור לענ"ד בלי שום פקפוק, עכ"ל. ועיין מה שכתבתי לעיל סקי"א בשם ספר גט מקורש: ז. לבכות עליו ולצאת. עיין בשו"ת

ראש פינה - עקבי חבית

קט"ז. לכן מקרעין הגט, ונכנס על תנאי ליתן קנס הגט עד קיום התנאי, כלעיל סימן קמ"ג (סעיף ב'). בחשובה מהר"ם לובלין ב"י. שרצה ליתן חלום שכיב חזק שגירס פתח כהוה מונח, אף שגב אחר לו מתחילה שאף שנמתין הגט עלי

שי למורה

סימן קמה סי' ט' בתנאי שכשיעמוד יחזור וישאו זה את זה. ואם היא אינה רוצה לישא איתו, אין שום חשש איסור כיון שמגרש עליה תנאי, לכן מקרעין הגט. ועיין דין זה במשנת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ב, וכל חכמי הדור חולקים עליו, ועיין ב"ח סימן קמ"ח (א"ח).

סימן כ

בדין אבלות באשה שנתגרשה על תנאי

[ספר משמרת שלום ח"ב, בראש הספר, מכתב תהלה, מרב האי גאון הגאונים ורב רבנן, חריפותו וכיאותו בבבלי וירושלמי ובפוסקים ראשונים אין ערוך לו, נ"י ע"ה פ"ה, אביר הרועים, פאר הדור הנשאר משארית הפליטה, רבן של ישראל כו' כקש"ת מוהר"ר מאיר שמחה כהן הגאדק"ק דווינסק זצ"ל. בעהמ"ח ס' אור שמח על הרמב"ם, ועוד ס' בכת"י.]

בספרו בשמין מה שכתוב על הגליון אע"ז שלי בסי' קמ"ה סעי' ט' ברמ"א באשה שנתגרשה על תנאי כו', אבל אין איסור בדבר [אם רצונה להחמיר על עצמה לבכות עליו כו'] ועיי' בפ"ת שם בשם באר שבע [דמחמיר לגמרי דאסור לה לספוד ולבכות עליו] וכתבתי ע"ז בת שבע תוכיח [דלא כבאר שבע] וכוונתי לשיטת רש"י דנתגרשה על תנאי עיי' כתובות ט' רע"ב, וכתוב שם ותספד על בעלה יע"ש.

יתן ד' כי נשבע עונג ונשמח בבשורות טובות, ומחמרים לנפשינו מכל אשר לנו, ולא נוסף לדאבה עור, ונתפרך ככלל אח"כ בכל טוב ואושר נפרך, כחפצו וכברכת ידיו הנאמו דו"ש ואשרו כל הימים בלב תמים מצפה לתשועת ד' בהשגחתו הפרטית.

מאיר שמחה כהן

חותם פק"ק דווינסק.

ב"ה. יום ב' ויקרא לשון חיבה ששי לירח שמרבין ב"ש תרס"ה לפ"ק.

ברכה נפרצה, רחבה וגדושה, לרב חכימי מחמד לכבי המאור הגדול, אור בחיר ונערב בספריו המהוללים בתרכיזא דבני רב שמו נודע בשערים, מגדולי המורים כש"ת הרב ר' שלום שכנא טשערניק שיחי, שלום לו ולכל אשר בהיכלו כבוד אומר כולו.

מכ"י הטהורה הגיעני ומה אספר לידידי את הנסיבות אשר הקיפוני בימים האלה מחולי זוגתי ת' בסכנה גדולה ר"ל, ומהעדר בריאותי ואשר חלתה ידי הימנית וחובשה שבועות אחדים, תודה להש"ת, אשר בחסרו הגדול חלפו עברו, כה יזכני ה' לחלצני מן המצר, ולהושע לי תשועתו השגחתו הפרטית, אשר אהיה ככל האדם אשר כגילי, רחמני ד' ואושעה, ואודה שמך לנצח.

מה שהודיעני כת"ר כו' מה שכ' אודות התת"ס, עיינתי בס' הבית מאיר כו', כן אודיעו [להעתיק

סימן כא

בדין יבמה שהיבם נטבע במשאל"ס

[ספר מראה כהן סימן צ', תשובת הרב הגאון המובהק רבי מאיר שמחה הכהן שליט"א הרב ואב"ד דק"ק דינאבורג ברוסיא, וז"ל במכתבו אלי:]

חומר אשת איש בה תצא מזה ומוזה, וכל לבד מממזר, ואח"ז הגיעני ספר בית הלוי חלק שני מהגר"ב מבריסק שם בסימן ח' האריך, ימצא הרבה מדבריו, אמנם בסברתי מקום שיכול להתברר מתורץ מה דמסיק הגמ' יבמות ס"א בקושיא על רבה, ואכמ"ל. וראיתי בו דברים ישרים ומהם זרים כמו מה שכתב בדף כ"ח דמיתת הבעל חידוש.

ידידו

מאיר שמחה כהן

מרווינסק

ב"ה. אעשך כך שנת עשר וכבוד וחיים לפ"ק. שלום לרב טוב הוא המאוהב ח"י"ב מו"ה מנשה הכהן אדלר שיחי

שלום לו ולבאלי"ש.

ספרו היקר הגיעני, והנה בדבר הזה הארכתי זה יותר מארבעים שנה*, ועמדתי על דברי תוס' ורמב"ם, ומסקנא להחמיר משום דפרק יש גוחלין (קל"ה) מוכח דאיסור יבמה הוי כאשת איש ואחמרו רבנן בתחלת עדות במקום שיכול להתברר ויהיה כל

* עי' חדושי יבמות (ק"כ). סוגיא דסימנים אות ו.

תנד

תשובות

יורה דעה

והנהגות

השמיט לגמרי דין עטיפת הראש ע"ש. (ובמק"א הבאתי לענין דיינים שצריכים עיטוף לשבת באימה מפני כבוד השכינה שיתעטפו בכובע דוקא ולא בירמולקה עיין בסמ"ע ס"ק ש"ג).

וברם לדברי הגה"צ רבי מרדכי פרוגמנסקי זצ"ל שהבאנו, יש ללמד עליהם זכות דאי לא עבדינן כעטיפת ישמעאלים, סגי בכיסוי הראש גם בכיסוי יארמולקה, ואין שיעור להרבות בכיסוי הראש, אלא דאם בא לקיים "עיטוף" צריך עיטוף עד עינו בבגד שנהגו לעטף בו ראשו, שזהו דרך אבילות דוקא, אבל אם אין נוהגין בבגד לעטף הראש ולועגין על הלוכש לא חשיב "בגד לעיטוף", שאין הדין שיהא מכוסה עד עינו אלא צריך "בגד" העומד לכך לעיטוף לעטף בו ראשו, וכשאינו עומד לכך לא חשיב בגד.

ומעתה א"ש דאף שכתבו הפוסקים דיש למשוך הכובע לפני העינים זהו רק לדידהו שכך היה מנהגם, משא"כ לדין וכמו שכתב החכמ"א שלא נהגו כן רק במקצת מקומות, ולפי"ז למש"כ בזמנינו ב"כובע" "דידן" גם כשמושכו לפני העינים לא נחשב כבגד לעיטוף ושלוועגין בזה כעין שלועגין על עטיפת ישמעאל, ע"כ לא נחשב עיטוף וע"כ לא נהגו ליזהר בכובע כ"כ היום וצ"ב.

סימן תרפד

שאלה: גר בן גיורת שמתה אמו אם יכול להתאבל עליה ולנהוג שבעה ושלשים.

עובדא הוי שנחברר לאברך ירא שמים, שסכתא שלו התגיירה בבית דין אצל ריפורמיים או כיוצא, ולכן אמא שלו גויה והוא גוי, ונתגיריו בקטנותו הוא ואמו בצינעא, ועכשיו מתה אמו ורוצה לנהוג עליה אבילות, אף שמן הדין מפורש בש"ע (יו"ד שע"ד סעיף ה') דגר שנתגיריו בניו עמו אין מתאבלין זה על זה, כיון שלא ידוע כאן שהוא גר, ואם לא יתאבל יתפרסם הדבר שאינו אלא גר, ועכשיו מוחזקים אמו ומשפחתו שהם יהודים, ורק יחידים ממש יודעים שהוא גר, ולכן רצונו לנהוג עליה אבילות ככל כן על אמו.

והבאתי מדברי הח"ס יו"ד סי' שכ"ן (מובא בפ"ת ר"ס שמ"ה) שמפני פגם משפחה מותר

להתאבל, וא"כ גם כאן יכול לנהוג כל דיני אבילות, ומיהו אמרתי לו שלא ינהוג כן להקל, ולכן באנינות בצינעא יניח תפלין ויתפלל ויברך כל הברכות, ורק לאבילות ינהוג ככל אבלי, אך עכ"פ לא על חשבון אבלים אחרים. ולא יגזול מהם הקדיש וכדומה.

הן אמת שלכאורה ראוי לחשוש כאן, שגיורת שנתגיירה (עם בעלהגר) שצריכה להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע שנולד בקדושה לזרע שנולד שלא בקדושה, והיינו אף שאם נתגיירה אין גפ"מ אם האב גוי או יהודי, שבלאו הכי הבן כשר, מ"מ כדי שלא יבוא לידי מכשול לומר שנולד בקדושה ויפטור אשת אחיו בחליצה וכדומה ולכן החמירו להמתין ג' חדשים.

וא"כ עכשיו שנוהג עליה אבילות נחזיקנה שאינה גיורת ואתי לידי מכשול לקורבה דאחים וכדומה, מ"מ נראה דמה שגזרו חז"ל גזר, ולאבלות שלא גזרו בזה אנו נמי לא גזרינן.

לפיכך נראה שמוותר לו לנהוג אבילות כדת וכדין ככל ישראל, וחוששין לפגם משפחה, בשעה שראוי לשמור על גרים ולקיים מ"ע ואהבתם את הגר.

סימן תרפה

שאלה: אונן שמיהר להקנות חנותו לבנו מהו.

הנה באונן אין עדיין דיני אבילות ולכן כשמקנה קודם האבילות אין איסור, ועיין בגליון רש"א (ס"ס שמ"א) בשם הגה"ק החתם סופר זצ"ל שאין להקל בזה, אבל אין למחות דמוטב שיהיו שוגגין (מובא ב"פתחי תשובה" ש"פ ס"ק ד').

אמנם בזמנינו ראוי למחות על זה, כיון שנראה להמון העם כזלזול גדול באבילות, ובשום אופן אין להתיר ח"ו בפרהסיא. שהערמה הניכרת היא ועלולים להקל גם בעיקרי הדת שיהיו ח"ו כפלסתר, וע"כ למי שהקנה לבנו כהנ"ל, התרתי לו רק בדבר האבוד ובתנאי שהדלת תהא סגורה ופתוחה רק במקצת למי שדחוק לו ליכנס, ודרשתי ממנו שיפרסם הדבר בפתח החנות במקום גלוי ובוטל לעין שהחנות סגורה מפני אבלי, ורק במקרים דחופים ביותר, אפשר ליכנס והחנות נמצא בימים אלו בבעלות אחרת, וע"ע מש"כ בזה בחלק ב' בסיומן תר"ט.

ובשו"ת מהרש"ג ח"א יו"ד (כ"ה) מחלק שבאביו

יהודי והגר מבקש מצד דרכי כבוד לישב שבעה אין למנוע ממנו, (אמנם יש לדון מתי ראוי לכבדו אם החזיק בסורו להיות נשוי לנכריה). אולם צריך להזהר שלא יבטל שום מצווה שהוא חייב בה (לדוגמא, גם ביום המיתה והקבורה עליו להניח תפילין) - אולם כשאביו גוי שמעתי ממרן שליט"א שלא יישב שבעה גם לא מדרכי כבוד.

סימן נב

לימוד תורה לגוי

במענה לשאלתכם, רשמתי לעצמי את אשר זכינו לשמוע ממרן הגר"ש אלישיב בתוספת דברים שנכתבו על ידי מרן ופורסמו בקובץ תשובות וכן דברים שנכתבו ולא נתפרסמו בתוספת הרחבת הדברים כפי הבנת הדלה.

לפי הפרטים שבידינו הקהילה המדוברת הינה קהילה רחוקה מקיום מצוות כדת וכדין, ועתה באים אברכים ת"ח לקרבם ליהדות, והתברר כי חלק מחברי הקהילה הינם גויים הסבורים בטעות כי הם יהודים, וכל הקהילה סבורה כי הם אכן יהודים, וקשה להפרידם מבני הקהילה, כך שגם בשיעורי התורה שנמסרים בקהילה יושבים גויים בין השומעים. כפי שנמסר הפרדת הגויים בשלב זה וסילוקם מן השיעורים תגרום שהשיעורים יחדלו מלהתקיים. והשאלה היא האם מותר לקיים שיעורים או לחשוש משום איסור לימוד תורה לגוי.

כמו"כ התעוררה שאלה של לימוד תורה לגוי הנמצא בתהליך גיור.

א. מצאנו ב' איסורים, האחד איסור ללמד גוי תורה שנאמר "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", כמבואר בסוגיא דמסכת חגיגה (דף י"ג). איסור נוסף הוא האיסור לגוי ללמוד תורה כמבואר בסנהדרין (דף נט), עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנא' "תורה צוה לנו משה מורשה" ובאר רש"י שמורשה לנו ולא להם, או מורשה - "מאורסה" דדינו כבא על נערה המאורסה. ואע"פ שבכסף משנה (הל' מלכים פ"י) משמע שאין איסור מן התורה והפסוקים אסמכתא בעלמא הם, עי' מש"כ מרן בקובץ תשובות (ח"ג סי' קמ"ב) לצדד שאיסורו מן התורה כמו שבע מצוות בני נח, ועי"ש מה שביאר בדעת הכס"מ.

ב. בתשובות משיב דבר (יו"ד סי' ע"ז) כתב דהאיסור אינו חל על תורה שבכתב, וכ"כ במהר"ץ חיות (סוטה דף לה). אמנם בקובץ תשובות (שם) כתב להחמיר גם בתורה שבכתב ומקורו ע"פ השיטמ"ק (כתובות דכ"ח), וזוהר פר' אמור (ע"ש). אולם גם לדעת מרן שיש איסור בתורה שבכתב, אין איסור לתת שיעורי השקפה, הואיל ודבר זה אינו נכלל באיסור תלמוד תורה לגוי.

ג. כן מותר ללמד גויים ז' מצוות שנצטוו בהם. וכשם שמותר לגוי ללומדם כמבואר בסוגיא דסנהדרין (שם) בדברי ר"מ שעכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג והגמ' מעמידה הדברים בז' מצוות בני נח, הוא